

טורי

מגילה דף כ"ד ע"א

אבן

רכט

קטן יורד לפני התיבה אמאי מודה ר' יהודה, הא דמי למגילה שחייב קטן מדרבנן כדתנן התם וחייבין בתפילה, ואמאי אינו מוציא אחרים כמו במגילה לר' יהודה דמוציא.

וגבי סיפא דתנן ר' יהודה אומר מי שלא ראה מאורות מימיו כו' כתבו התוס' משמע הא ראה ונסמא מודה ר' יהודה דפורס, ואמאי הא אמר ר' יהודה בפרק ח' דבבא קמא (פו:) סומא פטור מכל המצות, ותירצו מדרבנן סומא חייב במצות אפילו נסתמא משנולד וכו', ולא דמי לנשים שפטורות ממצות עשה שהזמן גרמא אפילו מדרבנן, שאני התם דעדיין יש הרבה מצות שחייבות בהן, אבל סומא אם נפטור אותו יהא פטור מכל המצות, ואע"ג דקטן אינו פורס הואיל והוי תרי דרבנן, אפילו הכי סומא שהוא תרי דרבנן מוציא אחרים, כיון שהוא גדול ובר דעת עדיף טפי מקטן. ובסוף פרק שני (י"ט: ד"ה ורבי יהודה) הקשו התוס' דבפרק י' דפסחים (קמ"ז) אמרינן דרב ששת ורב יוסף אמרו אנגדתא בלילי פסחים ומוציאין אחרים משום דסברו מצה בזמן הזה דרבנן, ואמאי הא אינהו הוו תרי דרבנן דהא סומא פטור מלומר הגדה ומפקי אחרים דאינן אלא חד דרבנן, ותירצו דסומא עדיף מקטן שהרי נתחייב כבר מן התורה, מה שאין כן קטן. ולהאי טעמא דסומא עדיף משום דנתחייב כבר, אי נולד סומא דלא נתחייב במצות מן התורה מעולם אפילו מדרבנן אינו מוציא דדמי לגמרי לקטן, קשה לי אם כן למה מפרש בגמרא דהיינו טעמא דר' יהודה דכל שלא ראה מאורות לא יפרוס משום דלית ליה הנאה ורבנן אית ליה הנאה כר' יוסי, והשתא למה ליה לאוקמא בפלוגתא חדשה, לימא דכולי עלמא סבירא ליה כר' יוסי דסומא נמי אית ליה הנאה מן המאורות, אלא ר' יהודה לטעמיה דפוטור סומא מכל המצות מן התורה לפיכך אינו מוציא דהוה ליה תרי דרבנן ודמי לקטן הואיל ולא

נתחייב במצות מן התורה מעולם, אבל ראה ונסתמא עדיף מקטן הואיל ונתחייב כבר. אבל למאי דפירשו התוספות כאן דעדיפותא דסומא מקטן הואיל וגדול ובר דעת הוא, אם כן אין לחלק בין סומא משנולד לראה ונסמא, שניהם עדיפי מקטן מהאי טעמא. ומהשתא בעל כרחך הא דלא ראה מאורות מימיו דלא יפרוס לר' יהודה בעל כרחך היינו טעמא משום דלית ליה הנאה.

וקצת קשה לי דלר' יהודה דפוטור סומא מכל המצות היכי אפשר לחייבו מדרבנן, דהא כל מילי דרבנן אסמכוהו על לאו דלא תסור אי נמי אשאל אביך ויגדך כדאמרינן בפרק ב' דשבת (כג:), והא לא שייך אלא מאן דאיתא במצות מן התורה ומוזהר בלאו דלא תסור ובשאל אביך, אבל מאן דפטור מכל מצות האמורות בתורה לא רמי חיובא לשמוע דברי חכמים ותקנותיהן, ולא רמי רחמנא אגידא דרבנן עליה הואיל ואינו מצווה על עיקר ושורש דהני קראי גופייהו דנפקא לן מהן דמצווה לשמוע לדברי חכמים. ולא דמי לקטן שחייב בחינוך מדרבנן, דהתם לאו אקטן רמו אלא אאביו לחנכו במצות והאב מחויב לשמוע דברי חכמים. מיהו למאי דפירשו התוס' עוד בשם הירושלמי דהאי דכל שלא ראה מאורות מימיו דקאמר ר' יהודה לא מיירי מסומא ממש אלא מיירי שהיה כל ימיו בבית אפל ניחא. ולפי זה נמי אתי שפיר האי טעמא דפירשו התוס' בפרק ב'. אלא דעל פירוש הירושלמי שדו התוס' נרגא (שם) בפרק ד' דראש השנה (לג: ד"ה הא רבי יהודה)^[לג] דבגמרא דידן לא משמע הכי אלא מיירי מסומא ממש, מדמפרש בשמעתינן טעמא דר' יהודה משום דאינו נהנה מהמאורות ורבנן אית ליה הנאה כר' יוסי שראה סומא ואבוקה בידו וכו', ובאדם שראה יפה אלא שנולד במערה ולא ראה מאורות מעולם לא שייך האי טעמא. ואפשר לומר דהא

[לג] וכו"כ התוס' בבא קמא פו: ד"ה וכן.

היתה הקפידה בעבור ברכה לבטלה, אז היו כל ראיותיו נכוחות, דבודאי ברכה לבטלה לא אסירא אלא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא, כדאמר מר, ומן הסומין היתה ראייה גדולה לנשים, אלא שהקפידה אינה אלא משום בל תוסיף, דרבי יהודה סבר בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות, וכיון שהבורא פטרן כד* מן הסמיכה אילו סמכן קא עברן משום בל תוסיף, ורבי יוסי ורבי שמעון סברי נשים סומכות רשות, דודאי אילו מיכוון לשם חובה קא עברן בבל תוסיף, שאין איסור בל תוסיף אלא במתכוונין לעשות מצוה, ורבי יהודה סבר אע"ג דלשם רשות קא עבדן איכא בל תוסיף, דבל תוסיף לא בעי כונה, וכדאמרינן בריש פרק המוצא תפילין כה, דתנן התם המוצא תפילין מכניסן זוג זוג, רבן גמליאל אומר שנים שנים, ומוקמינן התם טעמא דרבן גמליאל כדרב שמואל בר רב יצחק דאמר מקום יש בראש שראוי להניח שתי תפילין. ואמרינן התם לימא בדרב שמואל בר רב יצחק קא מפלגי, דתנא קמא לית ליה דרב שמואל בר רב יצחק, ורבן גמליאל אית ליה, לא דכולי עלמא אית ליה דרב שמואל בר רב יצחק, והכא בשבת זמן תפילין קא מפלגי, תנא קמא סבר שבת זמן תפילין הוא, פירוש ואם ישים ב' תפילין קא עבר בבל תוסיף, ורבן גמליאל סבר שבת לאו זמן תפילין הוא, פירוש והלכך ליכא משום בל תוסיף, דדמי לישן בשמיני בסוכה, ורשאי להכניס שנים, שתכשיט הוא לו, וכדרב שמואל בר

רב יצחק כו. ואיבעית אימא דכולי עלמא שבת זמן תפילין הוא, והכא בלצאת בעי כונה קא מפלגי, מר סבר דלצאת בעי כוונה, ומר סבר לא בעי כוונה כה, פ"י רבן גמליאל סבר לצאת בעי כוונה, וכיון דלא מכוין לשם מצוה כי אם להצניען, ליכא משום בל תוסיף, ותנא קמא סבר לא בעי כוונה, וכך הוא שאינו מתכוין כמתכוין. ואי בעית אימא דכולי עלמא לצאת לא בעי כוונה, והכא בלעבור משום בל תוסיף קא מפלגי, מר סבר לעבור עליו משום בל תוסיף לא בעי כוונה, ומר סבר בעי כוונה כה, ובהאי פלוגתא פליגי הכא רבי יהודה ורבי יוסי, דרבי יוסי סבר נשים סומכות רשות, דכיון דלא מכוונן לשם חובה אלא לשם נחת רוח בעלמא, ליכא משום בל תוסיף, ורבי יהודה סבר כך הוא שאינו מתכוין כמתכוין, ואיכא משום בל תוסיף, ועד כאן לא שרי רבי יוסי אלא משום רשות, אבל אי מתכוין לשם חובה מודה דאסיר משום בל תוסיף, והלכך אם תברכנה עליהן אקב"ו לא נמצא שעושות לשם חובה ולשם מצוה, ואיכא תרתי לריעותא, חדא דקא עברן בבל תוסיף, ועוד שמברכות ברכה לבטלה, שאף מדרבנן לא נצטוו, שאין כח בחכמים לבטל לאו דלא תוסיף.

ואין להביא ראייה מן הסומין, דאע"ג דרבי יהודה פטר את הסומא מכל מצות האמורות בתורה, מדרבנן חיובי מיחייב, משום דלא עבר בבל תוסיף, דהא לא מיפקד הוא בבל תוסיף לא, וכיון שאין כאן

לברוכי. כד* (כ"ק וכ"מ: שהתורה פטרן. כה) עירובין צה, א. (כו) שם, שם ב. (כז) וכ"ה ברש"י שם. (כח) לפנינו: במצות צריכות כוונה קמיפלגי ת"ק סבר לצאת בעי כוונה ור"ג סבר לא בעי כוונה, ועי' דק"ס אות צ וק וברש"י שם. (כט) לפנינו: דת"ק סבר לעבור משום בל תוסיף לא בעי כוונה ורבן גמליאל סבר

לעבור משום בל תוסיף בעי כוונה, וראה דק"ס אות ש. (ל) ב"ק פז, א. (לא) כך נמצא כתוב בגליון לא נודע למי מקדושים: פליאה נשגבה לא אוכל לה דהיכי תיסק אדעתין דמאן דאמר סומא פטור מכל המצוות שיהא פטור אפילו מכל לאוין שבתורה כקטן, ולא יענש בע"ז וג"ע וש"ד וחילול שבת ושאר כל העבירות, מפני היותו

ך. סומא לר' יהודה פטור מכל המצות וכתבו התוס' ודעמיהו דחייב מדרבנן שלא יהיה נראה כגוי:

ודע שמדברי רבינו ישעיה בס' המכריע סימן ע"ח מוכח דהא דפטור לר' יהודה סומא היינו אפילו מלאוין. ולכאורה הוא תימא דהסומא מן התורה יעבור על הלאוין לחלל שבת וחמץ בפסח וע"ז ג"ע ש"ד וכבר שם בס' המכריע יש הגהה לאחד קדוש שתמה מאד על רבינו ישעיה בזה. ואני בעניי נסב"ר לבי בקרבי דאפשר דסבר רבינו ישעיה דו' מצות ב"נ חייב ודייק ר' יהודה לומר דפטור מכל מצות האמורות בתורה כלומר לאפוקי מצות ב"נ דנאמרו קודם נתינת התורה. ובהו היא הצלה פורתא וישוב לסברת רבינו ישעיה ו"ל. וזאת לפנים תאר"ש יסדתי בספר הקטן פתח עינים שם בקמא. ושם כתבתי דלפום ריהטא היה נראה דהתוס' וסיעתם שכתבו דחייב מדרבנן שלא יהא נראה כגוי משמע דסברי כרבינו ישעיה. ושוב דחיתי דאפילו תימא דחייב בלאוין לדעת התוס' שפיר כתבו שלא יהא נראה כגוי דקיום הלאוין הוא בשב ואל תעשה ואינו ניכר שהוא ישראל:

והן עתה בא לידי תוספות קמא לתלמיד רבינו פרץ וראיתי שכתב אהא דר' יהודה פוטרו וכו' וז"ל לכן ג"ל דאע"ג דפטור ר' יהודה סומא מכל המצות היינו דוקא מן התורה אבל מדרבנן חייב ואע"ג דאשה דמפטרא ממ"ע לא מחייבא אפילו מדרבנן מ"מ מחייב סומא מדרבנן משום דעבדו ביה רבנן היכרא מגוי דאי הוה מפטר אפילו מדרבנן א"כ לא הוה ביה היכרא מגוי אבל אשה אע"פ דמפטרא במצוות עשה גם מדרבנן מ"מ איכא הכרא טובא בינה לבין גויה כמו דם נדה ושאר מצוות טובא עכ"ל ומסוף דבריו שכתב כמו דם נדה וכו' ניכר שראש דבריו אמת דסומא פטור מלאוין והוא נראה כגוי. וליכא לעיולי פילא בקופא דמחטא כי פשט הדברייט הכי משמע דסברי כרבינו ישעיה:

מביא בשם רש"י הפירוש של י"מ ומקשה עליו הקושיא שהקשה רש"י על היש מפרשים. אלא שבלשון הריטב"א יש ט"ס כמובן ואפשר שגם זה ט"ס. ומה שפירש הריטב"א שם דכל מקום שנאמר זו דברי ר"פ סתימתאה ר"ל שנסתמה משנה זו לדעתו. הוא דחוק. ויותר נראה מה שפירש רש"י דסתימתאה קרי כל מי שראה רבי דבריו במקומות הרבה ושנאן סתם כמ"ש בעירובין דף ל"ח וזה כונתו גם בריש מגילה והרי הוא כמבוא"ר. ובמכות דף י"ז ע"א רש"י פירש כשיטתו. והריטב"א בחידושו שם כתב כפירושו. ושם כתב דמפירש"י שם נראה דמפרש דניחא ליה לר' יוחנן לאשמעינן דכלהו סתמי כר' עקיבא וכתב דאין הלשון משמע כן וכו' ע"ש באורך. ולכאורה לא ראיתי שם בדברי רש"י דמוכח כמ"ש הריטב"א לדעתי כאשר יראה הרוואה בנסחא דקמן ע"ש ודוק הטב:

טוב. סימנים דקתני במשנה בטענת בעל דין כגון נתתו לך ונתתו באונפלי. וכיוצא בזה כהן הוא וכן אחי אבא הוא. אין לדקדק ולהוציא עינין או דין מזה כמ"ש הרב ש"ך ח"מ סימן צ"א בשיטת אמר להנוני תן לי בדינר פירות שלחוק פירושו טען ואמר לאיזה צורך האריך התנא לומר ונתתו באונפלי שלך. והרב מהר"ר צבי בתשו' סימן קמ"ג ריש דף קי"ב. ונדפס ג"כ בהגהתו לט"ז ח"מ. השיב דהכי ארחיה דתנא אע"ג דלאו נפקא לן מידי דאמרי אינשי מילתא יתירתא לאמת דבריהם. ותנא ארחא דמילתא נקט:

חי. סתירה ממשנה לברית אורחיה דתלמודי לאתויי לפני מימרא ואוקמתא. מהראנ"ח בדרשותיו פרשת צו עיין שם: יט. ספק איסור מר ניהו רביה בארע"א אות תמ"ד למד מדברי רש"י בחולין דף קל"ד דלא אמרינן ספק איסור להחמיר אלא באיכא מיתה או כרת ומסיק בצ"ע. ונעלם מהרב ז"ל דעל מבוכה זו ישב הרב מהר"א הלוי בספר גן המלך סימן צ"ח ע"ש:

פ"ג. וכבר הבאנו לעיל קצת. אם כן כמו בשבת אם עשה אב ותולדה דידו' בהעלם א' אינו חייב אלא חטאת א' כמבואר בשבת ור"מ פ"ז מה' שגגות ה"ה אם כן אפשר כאן נמי אם דרך ע"ז לעבוד אותה בקשקוש במקל וזבח בהמה לפניו דחייב בכל ענין ושיבר ג"כ מקל לפניו בהעלם א' אינו חייב אלא א' דהוי תולדה דזביחה ואב ותולדה דידו' אינו חייב אלא אחת. או אפשר כיון דהוי קצת כדרך עבודתה דאם אין עובדין אותה כלל במקל לא הוי זביחה ע"ש אם כן הוי שם אחר כדרך עבודתה ומכל מקום צד הראשון נראה כיון דבש"ס קורא תולדה הו"ל תולדה דזביחה כנלע"ד. והאומר אלי אתה חייב סקילה ול"מ חורה אפילו תוך כדי דיבור כי בכל התורה תוך כדי דיבור כדיבור חוץ מע"ז ומגדף וכ"ו ומביאו הרהמ"ח וגם הר"מ ויבואר לקמן מה שקשה לי ע"ז:

וכן מזה שאמרו וכו'. ער"מ דזהו לאו בפ"ע אל תפנו כפ"ב מה' עכו"ם ה"ב ועיין בדברי הרהמ"ח פ' קדושים מצוה ר"ג אל תפנו שם ויבואר שם אי"ה:

סך וכו'. מבואר כאן בר"מ דהוא לאו בפ"ע לא תעבדם וע"ש ברש"י במשנה דף ס' ע"ב ודף ס"ג סוף עמוד א' ד"ה אבל המגפף. והנה על ד"ז דרך כבוד עובר בלאו ואין לוקין עליו כמבואר בש"ס ור"מ כאן ודוקא דאין זה דרך עבודה עש"ס. והר"מ והרהמ"ח אין מונין זה ללאו בפ"ע במנין המצוה וע' משנת חכמים ה' עכו"ם סי' י"ד האריך בזה ומראה מקום אני לך. ופשוט דעל לאו זה ג"כ א"ע אלא אם הוא ע"ז שעובדין אותה כמש"ל אבל אם אינה נעבדת כלל פשוט אם מגפף או מלביש לאיזה אבן פשיטא דאין איסור כלל רק אם היא ע"ז שעובדין אותה או עובר בלאו הזה עיין לעיל וזה פשוט. ושאר ענינים שמביא הרהמ"ח בעניני איסור ע"ז ומשמשיה אין כאן מקומו ויתבאר אי"ה לקמן במצות הכאים בעזר השם הגזור עלי. והנה לאוין אלו נוהגים בכל אישי ישראל אין נקי אנשים ונשים ועבדים כולם מחוייבים אך גם בני נח מצווים כמבואר אח"ז בעז"ל. ועל הלאו הזה צריך כ"א מישאל למסור נפשו ואם עמד עליו אנס יהרג ואל יעבור וע"ל פ' אמור מצות קידוש השם באריכות ואם יש חילוק בלאו במקום שחייב כרת מחויב למסור נפשו או בכל ענין בלאוין דע"ז צריך למסור נפשו אפילו בלאו שאין בו מיתה כגון גיפוף יבואר הכל לקמן באריכות ע"ש. ובעבירה זו אם עובר הוי רשע לכל התורה ולענין אם נעשה רשע בפעם אחרת או באותה עבודה כגון שוחט לע"ז ע"י יו"ד סי' ב' ואחרונים ואין כאן מקומו. וע' משנ"ח פלפל אם עבר על לאו שאין בו מיתה כגון גיפוף אי נעשה רשע או לא נעשה רשע אלא בחיוב מיתה והבאתי לעיל בשבת לענין תחומין ע"ש במשנ"ח ה' עכו"ם סי' ט"ו ובפרמ"ג. וחרש שוטה וקטן לא בני חיובא נינהו דלאו בני מצות נינהו אך אסור להכשילם בידים כמו כל המצות.

זכומא ע"י פמ"ג כפתיחה לאו"ה מביא שיטות הפוסקים כר"י דפטור מכל מצות שבתורי' ומכל מקום כתב דאפשר דוקא ממצות עשה פטור אבל לא מלאוין ויש אחרונים השיגו עליו בזה והדברים עתיקין. מכל מקום נ"ל אף אם נאמר דר"י פוטר אפילו מלאוין מכל מקום אותן המצות שכן נח מזהיר הוא ג"כ מזהיר דנהי דהתורה לא חייבה אותו בסיני אבל לא יצא להקל כמה שהי' חייב קודם דבן נח חייב אפילו סומא דהקרא דרד"ש ר"י בהחובל היינו גבי ישראל אבל לא בבן נח אם כן ודאי מצות הבן נח מזהיר גם הסומא אך לענין עונשין ע' בבב"פ ה' החובל דפ"ז דר"י פוטר ממתת ב"ד אם כן נרא' דאינו חייב על עבירות הללו כבן נח דבן נח נענש על מצות בני הללו אך נהי דאינו נענש מכל מקום נרא' דמוזהר על מצות בני נח. אך דוקא באותן שגם ישראל מזהיר כגון אותן ז' מצות אבל כגון שלא ישבות כי נכרי אסור לשבות דקודם סיני לא הי' רשאי לשבות אך בסיני נתקדשו ישראל ולענין זה אין סבא לוי' כיון דלא נתקדש ישראל יהי' אסור לשבות. אך במצות

דאלי אתה דרכה בכל עכו"ם אם כן אם התרו בו משום לא תעבדם והוא לאו על כדרך עבודתה או לפירש"י משום לאו ופן תדרוש דקאי על כדרך עבודתה ג"כ חייב ופשוט. וער"מ פ"ה מה' יסה"ת כ' שם דעע"ז באונס מיתה אין ממיתין אותו מפני השמועה למדו הוא ולא אונס ועיין בכסף משנה הקשה בשם הסמ"ק הא מבואר בסנהדרין דהפוער עצמו לבעל פוער חייב אע"ג דמכוין לבזוי' וההוא דאי מוטעה אע"ג שמקבל עליו התראה. ובכ"מ כ' דבאמת שם אינו אלא חיוב חטאת ובאמת כ' לעיל דחייב מיתה ומשום הכי ל"ק ק"ו הרמ"ך כיון דהתורה אסרה זה אפילו דרך בזיון אם כן כשמתרין בו אל תעשה זה והוא עושה אינו מוטעה אבל באנסו אנס ורוצה להרוג אותו מאי מהני התראה כיון דהתורה פטרה ככהאי גוונא אם רוצים להרגו רק עובר בלאו ולא תחללו דוק ותבין. ואין להקשות לפמ"ש דאפילו אם דעתו לבזוי' אסור לעשות עבודה לע"ז מדאמר' בסנהדרין אי קסבר בית הכנסת והשתחויה לה דעתו לשמ"י ופטור ע"י רש"י ז"ל דאם דעתו לשמים ודאי אינו חייב אבל אם אין דעתו בהשתחויה זו לשמים רק לאיזה דבר אפילו דעתו לבזותו מכל מקום חייב ועתודה רבא. ועמש"ל דזביחה אינו חייב בסמ"א' ובסנהדרין דס"ב מבואר דאי נפקא לן חילוק עבודת מן ועשה וכו' אמרינן שם אחת זביחה מאחת סימן א' וע"ש ברש"י. אך באמת לפי מסקנת הש"ס דהפסוק ועשה לא מיירי בעכו"ם אם כן נראה כמש"ל דאין חייב בס"י א' כנלע"ד.

והנה אם עובד עבודה זרה בשוגג הן כדרך עבודתה הן א' מד' עבודות חייב חטאת קבוע כמבואר ריש כריתות ור"מ ה' שגגות אבל במקבל עליו באלהי בלא מעשה רק באמירה אינו חייב בשוגג חטאת דחטאת אינו חייב אלא אם עושה מעשה ומבואר זה כאן ובכריתות ור"מ פ"א מה' שגגות ה"ב. והחטאת הוא עז בת שנתה דהיינו שעירה וכולן שוק בזה הן הדיוט הן מלך וכהן משיח עש"ס ור"מ פ"א. ואם עבד כדרך עבודתה או בא' מד' עבודות כמה פעמים בהעלם א' כגון שפער עצמו לפעור כמה פעמים בהעלם א' או השתחויה או שאר עבודות כמה פעמים בהעלם א' אינו חייב אלא חטאת א' ואפילו הי' ה' ע"ז של פעור ועשה מעש' כדרך עבודתה או השתחויה לכולם אינו חייב אלא א' ככל חייבי חטאות אם עשה הרבה משם א' בהעלם א' אינו חייב אלא א' ומבואר בר"מ פ"ו מה' שגגות דמשתחויה לה' צורות בהעלם א' אינו חייב אלא א' אבל אם זבח וקיטר וניסך והשתחויה לע"ז בהעלם א' חייב ד' חטאות כמסקנת הש"ס כריתות ופסקה הר"מ פ"ד מה' שגגות אפילו לע"ז אחת ודוקא שגגת עבודה אבל שגגת ע"ז וזדון עבודה אינו חייב אלא חטאת א' וזדון ע"ז היינו שהי' יודע שאסור לעע"ז אך הי' סבור שאין איסור בעבודת הללו חייב ד' חטאות אבל ידע שעבודת הללו אסורים רק הי' שוגג בע"ז שסבור דוקא אלהי כסף וזהב אסרה תורה אינו חייב אלא א' ע"ש בר"מ מהש"ס ועיין כסף משנה ולחם משנה שם.

ונראה פשוט ה"ה אם עבד כדרך עבודה ועבדה בא' מד' עבודות שלא כדרכה ג"כ חייב שתיים כגון שפער לפעור וזבח ג"כ בהעלם א' חייב שתיים ע"ש בסוגי'. ולפי זה פשוט דאם דרך ע"ז לעבדה בזבחים או בא' משאר ד"ע ועבד אותה בכך חייב שתי חטאות משום כדרך עבודתה ומשום ד' עבודות כמו בשבת אם עשה דבר א' שנתקבץ בו מלאכות הרבה חייב הרבה חטאות כן הי' עיין ר"מ ותבין וזה פשוט. וע' פ"ז להר"מ שם דה"ה אם פער לפעור וזדון אבן למרקוליס בהעלם א' אף על פי שאזהרה בשניהם הוא מפני דרך עבודה מכל מקום חייב שנים כיון דהם מעשים מחולקים. וכעת ל"מ בש"ס ד"ז והכסף משנה לא הראה מקומו ואפשר דהוא פשוט כיון דהשתחויה יצאה לחלק ע"ש בש"ס. וע' סנהדרין מ"ב דשכירת מקל הו"ל תולדה לזביחה וע"י רש"י דהיינו אם עובדין אותה על כל פנים בקשקוש מקל ועיין בע"ז נ"א שיטת רש"י ושיטת תוס' והר"מ

לכאורה קשה מסוגיא דסוף נזיר והיא הערה נכונה וכתובה אצלי בגליון הר"מ:

כי העכו"ם וכו'. ע"מ פ"ט מה' מלכים ה"ב כ' גבי ד"ז דכל שאין ב"ד של ישראל ממיחין עליה אין בן נח נהרג ואע"פ שאינו נהרג אסור בכל ואין מניחים אוהו להקים מצבה וכו' ראינו דדעתו דגם אצל בן נח יש שאינו נענש רק עובר על מצוה המלך וכ"כ פ"י ה"ו דעל הרבעת בהמה והרכבת אילן אין הבן נהרג נהרג ואסור בהם וכ"כ שם דעל הכאה אם חבל עכו"ם בישראל חייב מיתה ואינו נהרג רק לשמים חייב מיתה ע"ש בכ"מ ולחם משנה עוד כ' שם דעכו"ם שעסק בתורה או ששבת חייב ואינו נהרג דעתו דבכמה דברים אינו נהרג ואסור בהם ויבואר במק"א ואין כאן מקומו. ומבואר שם בסנהדרין דנ"ו ונ"ז דבע"ז כל שבית דין של ישראל ממיחין עליהם בן נח מזהר ונהרג ע"ז ומוציא שם גיפוף ונישוק בשלא כדרכה דאין בן נח נהרג כי בישראל ג"כ אינו נהרג ע"ז אם כן נראה פשוט הן בעובד כדרכה או בא' מד' עבודות אפילו שלא כדרכה כיון דישראל נהרג גם בן נח נהרג דכללא כ"ל הברייתא דאם ישראל חייב מיתה גם בן נח נהרג. וכ"ה להדיא ברש"י נ"ז ע"א ד"ה בעכו"ם דעל ד' עבודות חייב אף שלא כדרכה ע"ש וז"ל הר"מ פ"ט מה' מלכים ה"ב בן נח שעובד ע"ז חייב והוא שיעבוד כדרכה משמע לכאורה מלשונו דדוקא כדרכה אבל שלא כדרכה אינו חייב בכל ענין אף בד' עבודות אך תיכף אח"כ כ' לשון הברייתא דכל ע"ז שבית דין של ישראל וכו' בן נח נהרג וכל שאין ב"ד של ישראל וכו' אינו נהרג אם כן נראה דאף [שלא כדרכה] בד' עבודות חייב כיון דכללא כ"ל וצ"ל דתחלת לשונו למעוטי גיפוף ונישוק. ומכל מקום צע"ק לשון הר"מ בתחלה. שו"ר במשנה"ה נסתפק בזה אם בן נח חייב על ד' עבודות ומביא ד' הר"מ כאן ובאמת מסוף לשון הר"מ נראה דחייב וגם לשון הברייתא הוא כן ורש"י פ"י להדיא כן כמש"ל דחייב הבן נח על ד' עבודות ומכל מקום לשון הר"מ צ"ע ועיין בסנהדרין ס"ג ע"ב תוד"ה אסור לאדם וכו' ותוס' בכורות ד"ב ע"ב ד"ה שמא נר' מדבריהם דאין בן נח מצווה לע"ז בשיתוף וכ"ה בהגהה רמ"א או"ח ס"י קנ"ו וכן ראיתי הרבה מחברים תפסו זה לדבר ברור. אך בשו"ת מעיל צדקה ופמ"ג או"ח שם ופמ"ג יו"ד ס"י ס"ה כ' דכוונת התוס' רק לענין שבועה אבל על השיתוף מזהר ונהרג דכללא כ"ל בברייתא עבודה שישראל נהרג גם בן נח נהרג ע"כ אין חילוק בזה בין ישראל לעכו"ם ע"ש ואין כאן מקומו להאריך.

עוד יש חילוק דישראל חייב סקילה בע"ז ובן נח על כל המצות נהרג בסייף וגם אם עובד ע"ז בגיותו ונתגיר פטור ממיחה דאשתני דינא דצריך עדה ועדים והתראה וגם אשתני מיחתו דקודם ה"י בסייף ועתה בסקילה ע"כ פטור לגמרי עיין סנהדרין דע"א ע"ב ור"מ פ"י ה"ד וע"ש בש"ס גבי בן סורר ומורה מבואר דאם עד שלא נגמר דינו הקיף זקן התחתון פטור ממיחה כיון דאשתני דהשתא לאו בר קטלא הוא ואם משנגמר דינו הקיף זקן התחתון חייב ומקשה הש"ס על האי דינא דנתגיר פטור הא כאן בנגמר דינו חייב אף דאשתני ומתריך נגמר דינו קאמרת נגמר דינו גברא קטילא הוא וכ"פ הר"מ ה' ממרים אם כן אפשר כאן נמי אם נגמר דינו בגיותו אינו נפטור בנתגיר כמו בן סורר ומורה וצ"ע על הר"מ שלא ביאר זה כאן. ואפשר סמך עמ"ש גבי סורר ומורה אך אפשר דדוקא ישראל דנידון ע"פ ב"ד של כ"ג מהני הגמר דין אבל בן נח דנידון בעד א' ודיין א' אפשר דלא אלים הגמר דין דליהוי גברא קטילא וכעין ס' זו מצאתי בשו"ת ח"צ ס"י פ"ז לענין שור הנסקל דגזירת הכתוב דגמר דין אסורו בהנאה זה

— שיה המנחה —

שגם הישראלים מזהרים נראה דגם הוא מזהר ומכל מקום צ"ע ובאתי רק לעורה. ולענין תשובה אם עבר עבירה שיש בה כרת או מיתת בית דין מבואר ביומא ור"מ פ"א מה' השובה דתשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין אך אם עבר הלאוין דע"ז במקום שאין עונש כגון גיפוף וכו' דינו כשאר לאוין דיוה"כ מכפר אך אפשר לאוי דע"ז חמירי כיון דיהרג ואל יעבור להרבה שיטות אפילו על הלאוין שאין בהם כרת אם כן אפשר דחמירי לענין תשובה ובעזה"י יבואר לקמן ה' תשובה:

וזאת המצוה כו' וכן החלוקים כו'. דינים אלו מבוארים בסנהדרין פד"מ ור"מ ה' מלכים פ"ט ופ"י ובס"פ כ' הר"מ דנהרג בלא התראה וכו' ותחלת פ"י כ' דכן נח ששגג בא' ממצותיו פטור ועל"מ שכתב אף דנהרג בלא התראה יהי' חייב בשוגג ג"כ כמבואר ברש"י מכל מקום סוכר רבינו נהי' דהתראה לא בעי מכל מקום צריך שנדע שעשה הדבר במזיד וכו' והרהמ"ח כתב לפי שאין חילוק בין שוגג למזיד ובאמת נטה מדעת הר"מ אף דכתב דא"צ התראה מכל מקום כ' דשוגג פטור רק א"צ התראה וצע"ק גם מ"ש הרהמ"ח דא"צ התראה גם לענין עדים יש חילוק דבישראל צריך עדים ובן נח נהרג בעד אחד ודיין א' כמבואר בסנהדרין ור"מ שם וגם על פי קרוב אך לא על פי אשה וגם לא תדון אשה להם וכ"ז מבואר בש"ס ור"מ שם:

וכן יתחייבו וכו'. *ד"ז חידש הרהמ"ח מדעתו הרחבה ולא מצאתי בש"ס ולא בר"מ דבן נח נתחייב בהודאה עצמו אך ד' הרהמ"ח נכונים בטעמם דכיון דהא דאינו נאמן על עצמו מבואר בסנהדרין עיין סוגיא דפלוגי רבעני דאדם קרוב אצל עצמו אם כן הפסול מטעם קרוב וגם בישראל אם הוא בעצמו מעיד ואין אחר עמו הוא רק עד א' אך אפילו עד א' אינו מצרף מחמת קרוב אבל בבן נח דנהרג בעד א' ועפ"י קרוב אם כן למה לא יהי' נאמן על עצמו ע"כ ד' הרהמ"ח ברור מללו דנהרג ע"פ עצמו כי נהרג ע"פ קרוב וע"פ עד א'. אך לדעת הראב"ד שפ"י שם בסוגיא דעל עצמו אינו בגדר עדות ע' רא"ש מכות ובטוח"מ ס"י ל"ד דל"ש עדות שבטלה מקצתה רק בקרובים אבל לא על עצמו שאינו בגדר עדות והדברים עתיקין בראשונים ואחרונים אם כן על כל פנים כיון דילפינן כאן בגמרא דעכ"פ צריך עד אם כן אפשר כיון דהוא אינו בגדר עדות על עצמו במקיימי דבר ע"ש אם כן אפשר דאינו נהרג עפ"י עצמו כיון דאינו עד כלל לא מחמת קרוב. וגם ק"ל אפילו אם נאמר דהודאת עצמו מחמת קרובה וגבי בן נח קרוב נאמן מכל מקום ה"ל להרהמ"ח לחלק דוקא בן נח וזכר נהרג בהודאה עצמו אבל אשה בת נח למה תיהרג בהודאתה הא אין אשה נאמנת להם ע"ש בש"ס ור"מ ואילו ה"י לנו איזה לימוד דבן נח נאמן בהודאת עצמו ה"י גם האשה נאמנת עקצה"ח ס"י ל"ד סק"ד אבל כיון דאינו מבואר בש"ס ולא ראיתי שום לימוד לזה עכצ"ל שהוא מסברא כיון דקרוב נאמן אם כן ל"מ הודאת האשה אינה נאמנת להם והרהמ"ח לא חילק וצ"ע. וער"מ ה' מלכים כ' דאין עונשים חרש שוטה וקטן גבי בן נח גם כן ולקמן פ' אחרי כתבתי דקטן בן נח אינו דומה לקטן ישראל דקטן ישראל הוי עד י"ג שנה והבאת שני שערות וקטנה י"ב שנים ושני שערות וכ"ז הוא הלכה למשה מסיני כמבואר בנדה ועיין בשו"ת הרא"ש כלל י"ז דהוא בכלל שיעורין ומבואר שם בר"מ דשיעורין לישראל נאמרו ולא לבן נח ובודאי דהלכה למשה מסיני לא ה"י רק לישראל אם כן נראה דהשיעור של קטן גבי בן נח שאינו תלוי בשנים ולא בשערות רק תלוי בבן דעת אם רואין שיש בו דעת חייב בעונשים ואם לאו פטור והארכתי בזה לקמן

וכן יתחייבו. ע"י בבר"ר פל"ד י"ד בן נח נהרג בע"א ובלא עדים ותמחו המפרשים מאי בלא עדים ומעיקרא אמר ע"פ ע"א ונראה הכונה ע"פ עצמו ומכאן מקור דברי רבנו ז"ל: [גליון כתב יד].

חת"ם

שו"ת חו"ד סימן שטז שיז

סופר

תרמ"ב

שהכניס העכו"ם לבית ממש ה"ל קנין גמור, וזה הוא בחצרו ממש, אבל כיון שהוא מושכר ואין לו רשות להניח כליו לשם, נהי מציאה הבאה לשם קונה להמשכיר מטעם שליחות או יד לישראל אבל לא מטעם כניסה לביתו. ע"כ איני רואה שום צד להוציא כל הבכורים הנ"ל מספק קדושה. הנלע"ד כתבתי. ומה שנוגע אי מותר לומר לנכרי להטיל מום בספק בכור בזה"ז [עיין ג], לעיל סס"י ש"ו ובסס"י שאח"ז]:

משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה שיז

שיל"ת, פ"ב נגהי ליום ר' כ"ד מרחשון תקצ"ח לפ"ק. שלום וכ"ט לה"ה ידידי הרב החר"ף שנון וחרוד מופלא ומופלג בתורה בכור מה"ו יוסף יואל נ"י דיין מצויין דק"ק טארניפאל יע"א:

ג"ה ונפשו היפה בשאלתו שאלת חכם, נידון איש אחד היתה לו פרה מבכרת ומכרה לגוי קטן בן ט' שנים בכסף וסטומתא הנוהגת בשוקי בין הסוחרים, ועתה ילדה זכר, אי נפטרה מן הבכורה, אי קנין של גוי קטן מהני להפקיע מקדושת בכורה או לא:

הנה זה לי איזה שנים נשאלתי מרב אחד א אמ"ש הרמב"ם פ' יו"ד מהל' מלכים הל' ב' הו"ל ולעולם אין עונשין מהן לא קטן ולא חרש ולא שוטה לפי שאינן בני מצות עכ"ל, והוקשה לו הא לעיל בפ"ט הל' י' כי שלא נתנו השיעורים אלא לישראל לבד עכ"ל, וכבר כ' הרא"ש בתשובה [כלל ט"ז סי' א'] דזמן גדלות לבת י"ב ולבן י"ג שנה והבאת שערות ושיעורן הכל בכלל שיעורין שנאמרו הלכה למשה מסיני, וכיון שאין שיעורין לב"ג מ"ט יפטר הקטן. והשבתי דודאי אין שום סברא לענוש לתינוק בן יומו, והרי אנוס פטור גם בב"ג כמ"ש רמב"ם שם, וקיי"ל פיתוי קטנות אנוס הוא, וכבר מבואר אצלנו במקום אחר ג שגם רמב"ם ס"ל כן, אלא קטן שהגיע לפלגות ראובן גדולים חקרי לב, ואפ"ה בישראל הלכה למשה מסיני שאין מעשיו כלום עד שיביא ב' שערות אחר שנותיו, ואז אפי'

אין שכלו זך שאינו יודע להפלות, כל שאינו שוטה שאינו מקרע כסותו וכו' הרי הוא גדול לכל דיניו, ואמנם כי"נ דלא ניתנו להם שיעורים, כל ששכלו שלם כראוי וכעין בב"ב קנ"ה ע"כ דמסברו ליה ומיסבר הוה גדול, ופחות מזה הוה קטן, וע"ז כ' רמב"ם שאינו נענש על פיתוי [דן] אנוס הוא, וזה אמת ברור לפע"ד:

והלום ראיתי בספר תשובה מאהבה ח"ג בקונטרס פ' התערובות סי' תל"ב, שהקשה לו הרב מו"ה ליב גלוגא סג"ל מסוף מס' נזיר [סי"ב ע"א] דממעט גוי מופלא סמוך לאיש מעירוכין ונדרים, הרי יש שיעורים הללו בב"ג, ולא תי' כלום. ולק"מ בודאי בכל דינים הנוהגים בב"ג ובכל עניניהם אין מקום לשיעורים, דהל"מ הם ולישראל נאמרו ולא לב"ג, אך הא נדרים ועירוכין אינם ממצות ב"ג אלא התורה חדשה איש איש לרכות ב"ג שנודרים נדרים ונדבות כישראל, א"כ מסתיין כישראל, לא מיבעיא למ"ד דון מינה ומינה, דון נדר מישראל ומינה מה להלן בזמנו ובשתי שערות הכא נמי כן, אלא אפילו אי בעלמא דון מינה ואוקי באתרא, היינו אי הוה כתיב בחד קרא ישראל ונכרי והוה מקשינן נכרי לישראל, אבל נכרי לא כתיב ומאן דכר שמ"י אלא איש כתיב ואוקמינן מרבויה עוד איש אחר היינו נכרי כמו האיש הישראל, ודוקא כשהביא ב' שערות בזמנו, וממעטינן התם מופלא סמוך לאיש. וכל זה לענין נדרים ועירוכין, אבל לכל דיניהם וקניניהם לא ניתן להם שיעורים, ומשבאו לכלל דעת דמסברו ל' ומיסבר הרי הוא גדול:

ובנידון שלפנינו, אם לא הגיע הקטן לכלל דעת כנ"ל פשוט שאין במעשיו כלום. ואע"ג דקטן ישראל אפי' לא הגיע לפעוטות היכי דדעת אחרת מקנה לו זוכה לשלא יוכל המוכר לחזור בו דזכין לאדם שלא בפניו, דאע"ג דהוא הקטן יכול לחזור בו כמ"ש סמ"ע סי' רל"ה סק"ב, מ"מ כיון שכל זמן שאיננו חוזר בו זכה מטעם המוכר שזיכה לו הוה קנין גמור, וכ"כ להדיא במחנה אפרים בהל' זכי ומתנה סי' ה', ואע"ג דכ' סמ"ע שם סק"ב דאם הקטן קנה קרקע בלא אפטורפוס יכול למוכרו, דכיון דהי' יכול לחזור בו קנינו הוא, אך התם מיירי שאינו יכול למכור קרקע שקנה לו האפטורפוס, וכ' סמ"ע אבל הקרקע שקנה הוא לעצמו יכול למוכרו

(א) ראה לעיל סי' קפ"ד ד"ה וכבר, ובהערה שם.
(ב) עיין לעיל סי' קמ"ד ד"ה וראיתי, וש"נ.

(ג) הציונים כאן הם כנראה ממין עצמו שצ"ן כרדכו: עיין תשובות... לפי סדר זמן כתיבתם, והמו"ל הראשון ציינם כפי שהם מופיעים בספר לפנינו.

תרנ

חת"ם

שו"ת חיו"ד סימן שיו

סופר

לאחר, שכיון שהי' יכול לחזור ולהחזיר הקרקע למוכר הראשון וליטול מעותיו בחזרה א"כ אין שם קנין קרקע על קרקע זו אלא מטלטל בעלמא, וכשם שיכול להחזירו למוכר הראשון ה"נ יכול למוכרו לאחר ואיננו אלא כמוכר מטלטליו, אבל לעולם קנין גמור כל זמן שלא חזר בו. מיהו זהו בקטן ישראל ובמילי אחריניתא, אבל הכא בגוי קטן ובנידון שלפנינו איננו קנין כלל. חדא דיפה כ' הגאון קצה"ח בסי' ער"ה [סק"ד] דבעכו"ם לא מהני דעת אחרת מקנה, כיון דמטעם זכי' אתינן עלה ואין זכי' ולא שליחות לעכו"ם, וזה ברור ומוכרח יע"ש^א:

וזולת זה, היינו היכי דאית לי' זכי', והרי במחנה אפרים שם רצה לומר בדעת ה"ה דהא דאמרינן דעת אחרת מקנה מטעם זכין לו היינו דוקא קרקע אבל קנין מטלטלין איננו זכי' לקטן ע"ש, ואינו מוכרח לפע"ד, אבל עכ"פ מזקנים אתבונן דקנין הפרה הלז להפקיע מאיסור בכורה איננו זכיה לקטן, ובמה יזכה נער הנכרי הלז בקנין הפרה הלז:

וא"כ בודאי לא קנה ואין במעשיו כלום:

ומעלתו כתב שעכ"פ הפקיר ישראל פרתו ונתייאש הימנה, ובעה"ג כ' הפקר פטור מבכורה, אלא יען שלא הוזכר בש"ס ור"מ בר רחל לא עשה תקנה דהפקר ש"מ מדרבנן אסור שמא יערימו כמו בביטול חמץ וכו', אלו דברי הגאון עה"ג סי' כ"ה. ונעלם מהגאון ז"ל דברי תוספתא דבכורות פ"ב [ה"ב] בהמת מדבר ובהמת הקדש ובהמת גר שמת ואין לו יורשין פטורה מהבכורה יע"ש. וכן בדין, דהרי במס' בכורות נ"ה ע"ב אמרינן דכתיב כן תעשה לשורך ולצאנך מה בניך אינו בלקוח אף צאנך אינו בלקוח, א"כ ה"ה הפקר, אלא במעשר בהמה לא שייך למעוטי הפקר ובבכור לא שייך למעוטי לקוח, אבל פשוט דבהמת הפקר פטור מבכורה דל"ש הפקר בבניך:

ומה שלא הוזכרה תקנה זו, גם לא נזכר בשום מקום דגזרינן משום הערמה כמו בחמץ. דע כי אינו דומה הפקר דחמץ להפקר דעלמא, דאין הפקר אלא דומיא דשמיטה, והיינו שיוציא הבהמה מביתו או יפתח דלתי הדיר ויאמר כל הרוצה ליטול יבוא ויטול, ויהי' הפקר גמור ממש שיכול לשלוט בו ידי כל אדם, ויעיין ברייתא דמייתי רמב"ן פ'

בהר [כ"ה ז'], כשהגיע שעת הביעור היו מחויבים להוציא מבתיים ולהניח ברחוב העיר, יע"ש היטב, ובהפקר כזה לא שייך הערמה, אלא משאחז"ל בנדרים [מ"ד ע"ב] בהמפקיר כרמו ולמחר השכים ובצרו יע"ש. אבל חמץ אין צריך הפקר כזה, כיון דאסור בהנאה ואינו ברשותו ורחמנא עשאו כאלו ברשותו, וכלפי זה הקיל קרא ואמר לא יראה לך פי' לא יהיה נראה בעיניך כאלו הוא שלך, והאי יראה דקרא דרשו כמו לבי דאה [קהלת א' ט"ז], וכמו נראה לי, לא יהיה נראה בעיניך שהוא שלך, וסגי אפי' הוא בתוך ביתו רק שבלבו מבטלו באמת שאינו שלו ואלו יבוא אחד מן השוק לזכות בו לא ימחה בידו, כל זה במחשבת לבו באמת, וזה סגי מן התורה, ובזה שייך ערמה, כי מי ירד במעמקי לבו, על כן אסרו חכמים אפי' במפקיר ממש. אבל בבכור נזהרו חכז"ל ושנו בתוספתא [הנ"ל] שור המדבר [שור הגר] שמת ואין לו יורשים, וה"ה המפקיר בהמתו ומוציאה לחוץ והיינו שור המדבר, ובה ליכא למיגזר משום הערמה. אך לעומת זה אין בזה תקנתא, ולא הי' לו לר"מ בר רחל להפקיר בהמותיו ויבזו זרים חילו, וזה ברור ונכון:

ומ"ש בנב"י תנינא חיו"ד סי' קנ"ד דוקא המפקיר לרבים צריך הפקר כשמטה אבל המפקיר לאדם נוכח הוה הפקר. תמהני מדברי הגאון ז"ל, הנה מייתי מש"ס נדרים [מ"ה ע"א], והתם ראי' לסתור, דהכי פירושו המפקיר בפני שנים איננו אלא סילוק עצמו מהחפץ ורשאי זה לזכות בו אם זכה בו שוב אינו יכול להוציאו מידו, אבל כ"ז שלא זכה בו יכול לחזור בו ככל מי שאומר ליתן מתנה מרובה שיכול לחזור בו, ואין זה מדין הפקר. אבל המפקיר [בפני שלשה] מיד אינו יכול לחזור בו אם לא שהוא יחזור ויזכה בו כשאר זוכים מן ההפקר, וזה הוא הפקר ופטור מבכורה ולא המסלק זכותי' נגד יחיד. ומאי דמייתי שם מלשון מג"א סי' תמ"ח סוף סק"ד דאדעתא דנכרי אפקרי' אדעת' דכ"ע לא אפקרי'. תמיה לי על הגאון זצ"ל מה ענין הפקר לכאן, הישראל מכר חמצו בזול לנכרי והפקיר מותר הממון שווה החמץ מפני שדעתו קרובה שיחזיר לו אחר הפסח, ומ"מ אם לא ירצה להחזיר לו הרי הוא מכור מכירה גמורה, ואעפ"י שיש בו כדי אונאה וביטול מקח, מ"מ כיון שקרוב לודאי יחזיר הגוי וימכרנו

יחנן סופר שליט"א.

(ד) ראה תשובה הקודמת ד"ה אך, ובהערה שם.

חת"ם שו"ת חיו"ד סימן שיו שיח סופר תרנא

דאפי' בספקו בכור בזה"ז אין לומר לגוי להטיל בו מום, משום בזיון דקדשים. נ"ל כוונתו דלא שייך הכא שבות אמירה בעלמא, דהישראל עצמו מבזה קדשי שמים כאלו מגרה בו חיות וכלבים שזה בזיון קדשים בידים ע"כ החמיר. מ"מ אי יסכים עמי גדול אחד אהי' נמנה עמו לסמוך אהפוסקים דכסף לחוד קונה, ובשגם אולי סטומתא קונה גם הכא. ויתן פרוטה לעכו"ם קטן שיטיל בו מום, ששוחטין עליו בזה"ז וישחט במומו. אבל לעשות סניף לזה לומר בכור בזה"ז דרבנן, חלילה ישתקע הדבר ולא יאמר:

והנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי א"נ:

משה"ק סופר מפפר"מ

תשובה שיח

שיל"ת, פ"ב יום ג' י"ט אדר תקצ"ט לפ"ק. שלום וכ"ט לה"ה הרב הגאון החרון המפורסם זית רענן יפה פרי תואר קרא שמו לשם ולתהלה ולתפארת כבוד מו"ה זלמן נ"י אולמאן אב"ד דק"ק מאקווי יע"א:

יקרתו הגיעני, וביקש ממני לחוות דעתי בנידון בעה"ב שמכר פרה מבכרת שלו לנכרי משרת בביתו במחיר מאה זהובים, וקיבל ממנו קצת כסף וזקף השאר במלוה, אבל לא משך והפרה בבית ישראל, והמשרת מאכילה ומשקה מבור מים שבבית אדוניו הישראל, ודעת רום מעכ"ת דמטעם מסירה לא קנה המשרת, אף על גב דמסירה לא בעי מיד ליד, מ"מ הכא איכא תרי טעמי דלא ליקני, א' דהוה ברשותו של מקנה, ונהי דמסירה עדיף ממשיכה בהא דקונה אפי' ברה"ר מכל מקום ברשות המוכר לא מהני, ועוד כיון הקונה והמקנה שניהם היו סבורים דכבר קנה בכסף א"כ המסירה שלאח"כ הוה כעודר בנכסי הגר וקסבר שלו הם דלא קנה [יבמות נ"ב ע"ב], והכא ליכא דעת אחרת מקנה דהא גם המקנה סבור שכבר קנה בכסף. ואמנם יען כבר קנה בכסף ע"כ דעתו הרמה להתיר להטיל בו מום, דבמס' ע"ז י"ג [ע"ב] אמרינן דבזה"ז דאין מקדש ה"ל כמטיל

לו אחר הפסח ע"כ אפי' אם לא יחזירנו לו אין בו ביטול מקח, וכן כ' ש"ך ב"ד סי' ש"ך סק"ז, ואהא אמרינן אם בא ישראל אחר ולקחו מהגוי אמרינן לא זלזל זה במקחו אלא אדעתא דהגוי ולא אדעתי ישראל, ואין כאן דין הפקר אלא לישנא בעלמא קאמר כבש"ס ב"ק קט"ז ע"א אדעתא דארי אפקרינהו אדעתא דכ"ע לא אפקרינהו, ואין צריך לזכות בו כי ממילא הוא שלו. ויעיין תוס' ב"מ למ"ד ע"ב ד"ה אפקרה, ועיין מג"א סימן רמ"ו סק"ט, הארכתי במקום אחר. עכ"פ בנידון שלפנינו אם לא הגיע הקטן לפלגות ראובן אין מכירה זו כלום:

אמנם אם הנער הוא כשיעור בן דעת כנ"ל, אזי נחשב הוא לגדול ומקחו מקח מן התורה, ואי הוה כאן כסף ומשיכה או הקנאת מקום כדרך שמוכרים מבכרת כמבואר סי' ש"ך הוי קניית הקטן הלז מועיל. אך יען לא הי' כאן אלא קנין כסף וסטומתא, אע"ג שביארתי במק"א ה' כי סטומתא הוה קנין מה"ת ממש, וכן משמע מחי' רשב"א גיטין יו"ד ע"ב ובתשובה מיוחסת סי' רכ"ה, ושם ביארתי דאפי' למ"ד דקנין דרבנן לא מהני לדאורייתא, היינו משום דאינשי מעולם לא הסכימו לקנין ההוא מדעתם אלא מכח תיקון חכז"ל שגזירתם עלינו דהפקרם הפקר, זה י"ל אינו מועיל לדאורייתא כיון שלא בהסכמת אנשי העולם נעשה, אבל דבר שהסכימו הסוחרים עליו מרצונם הטוב כל דבר שבממון תנאו קיים ואין לפקפק עליו. מ"מ הכא מסופק אני, כיון שבאמת הנער קטן הוא מאן לימא שהסכימו הסוחרים להקנות ע"י סטומתא והאנדשלא"ק של נער קטן כזה שאין דרך לעסוק עמו במו"מ, וגם בדיניהם נקרא אור"ם מינדי"ק, פי' עדיין לא הגיע להיות איש, מסתפק אני אי בתר דיננו הרי לא קנה במשיכה, ואי בתר מנהגיהם ודתייהם איננו גדול:

והנה הטלת מום בכור בזה"ז להרמב"ם [ה' איסורי מזבח פ"א ה"ז] הוא איסור לאו ואין בו מלקות, והוא מפרש סוגיא דפ"ק דע"ז י"ג [ע"ב] כפירש"י בקדשי בדק הבית ולא גזרינן בזה"ז אטו קדשי מזבח, אבל קדשי מזבח הוא בלאו, אך לתוס' דהתם [ד"ה ונשחטיה] אינו אלא מדרבנן. ומ"מ כתב הרא"ש בשם הראב"ד במס' ב"מ פ"ז סוף סי' וי"ו

קצת, הגם דמשו"ה לא שרינן להטיל ע"י נכרי ע"פ ציווי ישראל, מ"מ מהיות טוב שיתן לו פרוטה - כת"ס שם. וע"ע אבני נזר יו"ד סי' ת"ט אות י"ח.
(ט) ע"ע לעיל שם בסוף התשובה, ובהערה שם.
(א) תשובה זו הושתה ע"י לכתי"ק.

(ה) לעיל סי' שיי"ד ד"ה נמצא, וש"נ.
(ו) תיבה זו יש להשמיטה, דברא"ש לא נזכר מספק כלל, והוא טעות הדפוס - כת"ס חיו"ד סי' קנ"ה ד"ה וכל.
(ז) וכ"כ לעיל סי' ש"ו ד"ה והנה, וש"נ.
(ח) נתינת הפרטה היא "כדי שיהיה עושה על דעת עצמו

לא פליג רחמנא וחייב אפילו קטן, דהא דלריך כפרה בשוגג משום דהוה ליה לאיזדהורי, זה לא שייך בקטן, ולכן בחיובי חטאות דבאיסור שוגג הוא, הוה הקטן כמאן דליתא בחיוב כלל ולא רמי עליה למידע ולמיזדהר, ורק כי קשיא ממוזד וכמו דמסיק שם דור ששימש בשבת איסורא צעלמא חשיב, וכן בע"מ ששימש בטומאה כו' יע"ש כולא סוגיא, נראה לפי מה שהעלו האחרונים וזהם החת"ס לפי מש"כ הרא"ש בשו"ת דשיעור שנים בקטן הוא משיעורין דהלכה למשה מסיני, ובבבא נח לא נאמר בהן שיעורין ולא נתנו שיעורין לב"ה, הוה צמנות דידהו כל שהוא צר דעת לאו קטן מיקרי וגדול הוה לשבע מצות דידהו, ומש"כ רבינו צהלכות מלכים שאין עונשין קטן הוא שלא הגיע לכלל דעת, [ולפ"ז משכחם בן נח שהרג את הנפש כשהוא קטן דחייב ונתגיייר דמיפטר ועיין פרק בן סו"מ דף ע"א ודו"ק]:

ובזה פירשתי דברי הגמרא צנויר (דף ס"ב) הניחא למ"ד מופלא סמוך לאיש דאורייתא אלא למ"ד דרבנן איש כי יפליא למה לי לאתויי מופלא סמוך לאיש דעו"ג, ועיין תוספות שכתבו דדבר תימה הוא דבישראל ליתא אלא מדרבנן ועו"ג איתיה יעו"ש ולפ"ז א"ש, דבאמת לא נתנו שיעורין לב"ה, רק כאן דילפינן מאיש איש כי יפליא בישראל לרבנות עו"ג הוה לא מצי מרבי רק באופן דאיחראי גבי ישראל ואיש כתיב ולא קטן, רק דכתיב קרא יתירא איש גבי ערכין וע"כ מרבינן רק מופלא סמוך לאיש דעו"ג, [ואף אם הוא בן ט' אם יודע להפלות וסמוך לאיש לאו דוקא] אם יודע להפלות וכמו שהוא צר מצות שננטו צ"ה, כן הוא בחיוב הנדרים ומש"ה אחרים לוקין על הקדשו

[עיין ירושלמי יצמות פרק צ"ש] כיון דאיהו צר חיובא ונכון. ולפ"ז יש לחלק דצמנות שננטו בני נח גם בישראל הקטנים שהגיעו לכלל דעה איסורא רמי עליהו וכמו שאמרו צמילתא צכונא צוה איש להוציא את הקטן כו' רעהו להוציא עו"ג איסי בן עקביא אומר קודם מתן תורה היינו מזהרים על שפיכות דמים לאחר מתן תורה תחת שהוחמרו הוקלו באמת אמרו פטור מדיני אדם ודינן מסור לשמים, דפירושו, דלגבי קדושת המצות ודאי דמנווין אחר מתן תורה מה שהיו מנווין קודם, רק לענין עונשין אם עבר ועשה טפי חסה רחמנא על דם ישראל ואקיל גביה לענין הורג עו"ג ועוצרים ואם הרוגה קטן, וכיון שכן צדא על הבהמה שגם בן נח מוזהר ונהרג ודאי דישראל מנווה צקטנותו כיון שהגיע לכלל דעה, וכן בקטנה א"א שזינתה לב"ה מוזהר גם על הקטנה רמי איסורא וחיוצא ורחמנא הוא דחס עליה, משא"כ צכולהו איסורי דנדה וזר שישמש בשבת ובע"מ ששימש בטומאה וזר שאכל מליקה דאיסורים דידהו לא מנווה בן נח, גם על קטן ישראל לא רמיא שום דררא דאיסורא וא"ש טווצא ונכון צס"ד:

ולפ"ז א"ש מה שהשמיט רבינו צהלכות שגגות פ"ד ה"ב אוקימתא דרבנן סבוראי דמוקמי כגון דאית צרא לסנא, ופירש צפירוש המשנה שהבן נעשה י"ג שנה כשכבר יצם האב דחלה עליה שני האיסורים אע"ג דעל אשת אביו היה מוזהר קודם שנעשה צר מצות, דזה תלוי צפלוגתא דר"א ורע"ק אם בן נח מוזהר על אשת אביו יעו"ש, ורבינו פסק צסוף הל"מ דבן נח מוזהר על אשת אביו, ומש"ה צשפחה חרופה

וכל יום ויום שיעבור עליו משיגדל ולא ימול הרי הוא מבטל מצות עשה, ויש לדון מדין מילת בני קטורה להרמב"ם. ועי' רמב"ן כתובות ח: (ד"ה וי"ל) ויל"ע מלשון מהרי"ק (שורש פא) עביד איסורא ועבד [ויעו"ש מש"כ לענין גזילה] — ועי' אבות דר"נ (פט"ז ה"ב) הורג נפשות וכו' לאחר בו י"ג שנים, ומשמע דקודם אינו מוזהר על נפשות. [ועי' שו"ע יו"ד שמ"ה ג' ויקשה להצד דב"נ נמי אסור לאבד עצמו לדעת (עי' מנח"ח מצוה לב), מיהו יתכן דהאי דינא דאין מתעסקין תלי בדעת דגדול. ועי' ממה שהוכיח המג"א סי' שמג מסנהדרין כה: לשאר עבירות ולא נחית לחלק דהתם שאני שבי"ע מוזהר עליה].

ג. וכן כתב בנחל יצחק (סי' ז) ולפי"ד צריך להפריש הקטן מעבירות אלו — ועי' לשון תוס' הרא"ש (כתובות פ"ו. ד"ה וניזיל) וכיון דהיא לאו בת עונשין אין בו נדנד עבירה [ויל"ד מנידון דשורף שטר שכתבון]. — ועתוס' ב"מ (ע. ד"ה מצות) דקטן אינו מוזהר על ריבית אף דבעמוד ב' שם אייתו שיטות דבן נוח מוזהר על הרבית [ואף דעל ישראל אינו מוזהר מ"מ הא בקטן לא שייך חילוק זה]. — ועי' במגיד משנה (פי"א משכירות ה"ו, ובמל"מ שם) לענין שבועת שקר. — ועי' לשון הרמב"ם (מאכ"א פי"ז הכ"ז) קטן שאכל אחד ממאכלות אסורות אין ביי"ד מצווין להפרישו ומשמע דאף באבר מן החי. — ועי' רמב"ם (מילה פ"א ה"ב)

לכני נח ואתם פרו ורכו ונשנית בסני כו' ולישראל
נאמר ולא לכני נח (נב).

מיהו התוס' הביאו ראייה מהירושלמי דמועד קטן (פרק א הלכה ז) דקאמר עבד מהו שישא אשה במועד נשמעינן מן הדין מתני' ליבטל הלא לא נברא העולם אלא בשביל פריה ורביה ואמר שמעון בר בא משום ר' יוחנן כל שהוא מצווה על פריה ורביה לא ישא אשה במועד. **מיהו הא גופא קשיא לי כיון דקיימא לן האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה ודלא כו' יוחנן בן ברוקה דאמר על שניהם הוא אומר פרו ורכו כדאמר סוף פרק ר' דיבמות (דף סה ע"ב) והא כל מצוה שאין האשה חייבת בו אין העבד חייב דגמרינן לה לה מאשה כדאמר לקמן (דף ד ע"א) ואם כן מאי טעמא העבד חייב בפריה ורביה כיון שאין האשה חייבת (נב).**

והא ליכא למימר כיון דמפרש התם דהיינו טעמא דאין אשה מצווה על פריה ורביה משום שנאמר וכבשוה איש דרכו לכבש אבל לא אשה וכיון דפטורא דאשה תלה רחמנא משום דאין דרכה לכבש משום הכי עבד שהוא איש ודרכו לכבש חייב ולית לן למגמר בהא לה לה מאשה כיון דכבוש תליא ועבד בר כבוש הוא מה שאין כן באשה. וכי האי גוונא כתב הרמב"ם (פרק יב מהלכות עבודה זרה הלכה ב) אשה שגלחה פאת ראש האיש או שנתגלחה פטורה שנאמר לא תקיפו פאת ראשך ולא תשחית פאת זקנך כל שישנו בבל תשחית ישנו בבל תקיף ואשה אינה בבל תשחית לפיכך אינה בבל תקיף לפי שאין לה זקן לפיכך העבדים הואיל ויש להם זקן אסורים בהקפה. הכי נמי כיון דלא אימעט נשים מפריה ורביה אלא משום דלאו בני כיבוש נינהו אבל עבדים דבני כיבוש הן חייבין.

(מט) עיין בקונטרס אחרון. ועיין מה שהקשה על רבינו הרש"ש בגיטין דף מא ע"א ד"ה בא"ד ואפילו. ובאבני מילואים אהע"ז סי' ב' סעיף ג' ד"ה ראיתי תירץ קושית רבינו. (נ) עיין במלואת אבן מש"כ בזה באהל דוד ובאמרי ברוך. (נא) עיין בערוך לנר יבמות דף ק ע"א בנמי ד"ה ואמאי, מה שתמה בזה. (נב) עיין ברש"ש ד"ה לא תוהו מה שתמה על רבינו. (נג) עיין באמרי ברוך. ועיין בשו"ת חת"ם ח"ד חו"מ סי' ט אות א'. ובמנחת חינוך מצוה א' אות י"ט האריך בדברי רבינו עיי"ש. ועיין באהל דוד מה שהביא ליישב בזה בשם שכות יעקב. ובהנהגות חכם א' תמה שנעלם מרבינו מ"ש

תוס' בב"ק פח. ד"ה יהא דרך להחמיר ילפינן מאשה, אבל לא לנרעו מאיש וכו'.

טורי אבן <מלואת אבן> - חגיגה / גינצבורג, אריה ליב בן אשר [עמוד 21] {726077}

מיהא בהא יש לומר דהירושלמי סבירא ליה כהני אמוראי שם בגמ' דידן דאמרי הילכתא כר' יוחנן בן ברוקה דאשה מצווה על פריה ורביה אם כן עבד ושפחה נמי חייבין מהאי גזירה שוה דלה דלה מאשה. עוד יש לומר דהא דקיימא לן כל מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנית לבני נח היינו מסיני ואילך דנטולה ופריה ורביה היא אחת שלא נשנית בסיני כדאמר התם הא דלא נשנית לבני נח היינו מסיני ואילך דנטולה מבני נח מעתה ואין חייבין אלא לישראל בלבד כדפירש רש"י התם משום דפקע קדושת בני נח מסיני ואילך מהשתא יש לומר דהני מילי דפקע קדושת המצוה בבני נח גמורים שקודם סיני היה להם קדושה יותר מאחר כך אבל מעבד לא מבעיא דלא פקע קדושתו הקודמת על ידי סיני אלא אדרבה ניתוספה להם קדושה יותר דהא נתחייבו מסיני ואילך בכל המצות כולן שהנשים חייבות כל שכן דלא פקע מהן קדושת בני נח דמעיקרא ואע"ג דבעודם בגיותן פקע מהן מכל מקום כשנכנסו לקדושת עבד דישראל ונתחייבו במצות שאשה חייבת בהן כל שכן דהדרו במילתא קמייתא של מצוות בני נח^(נד).

והשתא אפילו רבנן דסבירא להו דאשה אין מצווה על פריה ורביה אפילו הכי עבד מצווה ולא דמי לאשה דאע"ג דגמר לה לה מאשה היינו לחייבו במצות שאין בני נח חייבין בהם ונשי ישראל חייבין בהן אבל לחייבם במצות שבני נח נצטוו עליהן לא צריך קרא דחייבין ואי משום דמסיני ואילך נפטרו בני נח ממצות פריה ורביה היינו מפני קלות קדושתן אבל עבד מסיני ואילך אדרבה בא לידי קדושה חמורה לענין מצות כל שכן דלא פקע. וליכא למימר נשים יוכיחו דבאו לידי קדושה חמורה מסיני ואילך ואפילו הכי אין מצווין על פריה ורביה לרבנן. דמה לנשים דמעולם לא נצטוו על מצוה זו אפילו קודם סיני מה שאין כן בעבדים שנצטוו קודם סיני אינו בדין שתפקע קדושתן על ידי סיני דהא סיני קידש אותם יותר.

ואע"ג דרב יוסף נפקא ליה התם (יבמות שם) הא דאין אשה מצווה על פריה ורביה מדכתיב ואני אל שדי פרה ורבה ולא כתיב פרו ורבו ולהאי טעמא אין לחלק בין אשה לעבד דכיון דאשה פטורה עבד נמי פטור מגזירה שוה דלה לה מאשה. יש לומר הירושלמי סבירא ליה כמאן דאמר דהיינו טעמא דאשה פטורה מפריה ורביה משום וכבשה משום הכי עבד דבר כיבוש הוא חייב.

ליתא דהא כבר כתבתי בפנים אהא דגמר לה גזירה שוה לה לה מאשה דמצוה שאשה חייבת בה עבד חייב ושאין אשה חייבת אין עבד חייב אע"ג דהאי לה גבי חציה שפחה וחציה בת חורין כתיב אם כן מנלן דעבד זכר פטור במצות דאין אשה חייבת בה ומכת קושיא זו פירשתי דמהא גזירה שוה לא נפקא לן כלל לפטור עבד ממצות שאין הנשים חייבות בהן אלא אי לאו גזירה שוה זו היינו פוטרין לגמרי בין עבד בין שפחה מכל המצות אפילו שהנשים חייבות בהן דלכלל ישראל לא באו ואין דינם אלא כבני נח אלא דגזירה שוה אתיא וגלי לן דשפחה חייבת במצוה שהאשה חייבת ומהכי נפקא לן נמי לעבד דלא גרע משפחה אבל לחייב לעבד במצוה שאין האשה חייבת בה אין לנו דמהיכי תיתי להחמיר עליו וכיון שכן אפילו למאן דיליף לפטור אשה מפריה ורביה מוכבשה אע"ג דמהאי טעמא עבד לא דמי לאשה אפילו הכי מהיכא תיתי לחייבו כיון דאי אפשר לחייבו מהא גזירה שוה דלה לה מאשה דהא אשה פטורה ממילא העבד פטור כמו כל בני נח דפטורין מפריה ורביה.

והכי נמי קשה לי על דברי הרמב"ם דמחייב עבד אהקפה ואהשחתה אע"ג דאשה פטורה משום דלא דמי לאשה דהא יש לו זקן מה בכך הא כיון דאי אפשר לן למיתי לחיובא בהא גזירה שוה דלה לה מאשה ממילא קאי בחזקת פטורה כמו כל בני נח ומנא לן לחייבו ואין זה מקומו.

(נד) בשפת אמת ד"ה בא"ד ועוד פ"ו דחה דברי רבינו זכ"ל דכיון דנתנה לו התורה דין אשה א"כ למצות שאין נוהגין בנשים

לא יפה כוחו משאר ב"נ ע"י העבדות שלו ואי ב"נ פטור גם הוא פטור. טורי אבן <מלוות אבן> - חגיגה / גינצבורג, אריה ליב בן אשר [עמוד 22] (726077)

המלך ע"ה מותר בקהל ממה נפשך אי דרשינן עמוני ולא עמונית הרי הותר, ואי עמוני ואפי' עמונית א"כ נימא דצעינן עמון ומואב יחדיו, כמו בכלאים דאפילו בלא יחדיו כמאן דכתיב יחדיו ואייתר יחדיו להורות דצעינן קשורים ומשום הכי מותר לרכוב על הפרידה, וכדי להורות זה הדין הרכיב שלמה בנו על הפרידה להורות הלכה כ"ל, ואמנם הואיל והי' נוגע בדבר אין מקבלים ממנו ההלכה, דקיי"ל [שם ע"ז ע"א] תלמיד חכם שאמר הלכה כזה אס' בשעת מעשה אמר אין שומעין לו קצתה.

שנאמר לא תהוהו בראה. יש כאן בתוס' ג' תירולים, לתי' קמא בצירוף צ' מלות פ"ו ושבת ע"ז הוב' מלוא רבה, לאפקוי אשה אפי' אי מיפקדא אשבת עכ"פ אפרי' ורבי' לא מיפקדא, וא"כ אין מוכרין ס"ת להשיא יתומה, ולתי' צ' שבת גופא בלי פ"ו נמי מלוא רבה היא, אבל אינו מבואר אי שייך שבת באשה, וקרוז לודאי דלא שייך, דאלת"ה לא הוב' קאמר מידי מ"ג ע"צ כמאן כרי"צ וכו', נמלא לפ"ו אין מוכרין ס"ת ליתומה, ולתי' רי"צ הוב' שבת לבד בלי פ"ו מלוא רבה ושייך נמי באשה ומוכרין ס"ת להשיא יתומה, ועיין היעב' צמג"א סי' קנ"ג [סק"ט קצו] ובהגהת עו"ז לא"ע סי' א' [סק"צ].

לא תהוהו בראה וכו'. כ' תוס' לפי רי"צ"ס דגם שפחה מפקדה בלא תהוהו בראה, והקשו הא' דלא כפי' אלא בנוהגין בה מנהג הפקר [וכו']. כתב המהרש"א הא אפשר לה צע"ע. ותירץ דאיירי שאין לו להרצ ע"ע. ונריך לומר לפי דבריו שאין לנו לכופ' את הרצ לקנות לו ע"ע אולי לא ימלא לקנות או אין לו מעות לקנות, וכן לא ימלא מי שיש לו ע"ע שירצה לקנות השפחה, ע"כ תקנו לשחררה ותכתוב לו שטר על דמיה. והא' דפשיטא להמהרש"א דאין הרצ יכול למסור אלא שפחתו לעצדו לא שפחה אחרת, דין זה לא נזכר בשום מקום אדרבא איתא בהיפוך במשנה דתמורה כ"ע ע"א וע"ש צמ"ג למ"ד ע"א. שמעתי קושיא זו בשם הגאון מוהרש"ק סגל ג"י מצאסקוויץ קצו.

ולפע"ד ס"ל להמהרש"א דהיתר שפחה כנענית לע"ע חידוש הוא ואין לך בו אלא חידוש, דוקא כשהולדות להרצ שזכתו לו התורה שיעצדו משנה שכר שכיר, משא"כ כשאין הולדות שלו אין לו למסור לו שפחה כנענית, ושם בתמורה מיירי שכתנה שיהיו הולדות שלו בשכר האתן שניתן, ואין לומר מ"מ ה"ג ישכור לה עצד באופן הכ"ל, ז"א כמ"ש דלמא לא ימלא מי שרוצה בכך, אמנם הגאון

הכ"ל תירץ קושיא המהרש"א באופן אחר דכך שפחה איירי בזמן שאין היוכל נוהג, דא"א צע"ע כמ"ש תוס' צ"צ קצוה), והוא נכון מאד.

הקשה צפ"י לפי רי"צ"ס א"כ הני שפחה תשא חני עצד דברי א"א לה [אלא] צכיולא בה, אחד שניא דתוס' לעיל. ולפע"ד לא אתי חד עשה דפ"ו דנפיק מצין שניהם ודחי צ' מיני לאווי, דגד חרות שלו עובר על לא תהי' קדשה וגד חרות שלה עובר על לא יהי' קדש, הבן זה ודוק. א.

לא תהוהו בראה לשבת יצרה. לא נקט פריה ורביה מפני שהמלוא רבה הוא לא תהוהו [צראה], ועיין מג"א סי' קנ"ג [סק"ט קצו]. ולולי דמסתפינא הוב' אמינא דמלוא רבה דלשבת, היינו מפני שהוא מלוא נוספת על פריה ורביה והוב' ליה מלות עשה דאורייתא פריה ורביה ומלוא דדברי קבלה לשבת, אבל גבי אשה דליכא אלא שבת לא הוב' מלוא רבה, ועתוס' צבא צתרא [י"ג ע"א ד"ה שנאמר] ומהרש"א שם, וזה דלא כמג"א הכ"ל.

ולולי דמסתפינא הייתי אומר צמה שהקשו תוס' ד"ה כופין] וכי אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חצורו, דזה שייך צמה שיחטא חצירו שאינו מוטל עליו, אבל צמה שיחטא בניו ועצדיו שהם כגופו, צזה ודאי ניחא ליה למיעבד איסור זוטא להנילם מאיסורא רצא, ומשום הכי נקט הכא לשבת דשייך בחלק העצדות שמוטל על האדון ומש"כ אומרים להאדון חטא בשביל שיזכה עצדו, אבל פריה ורביה דשייך בחלק החירות שאינו מוטל על האדון, לא היינו אומרים להאדון חטא בשביל שיזכה ד' החירות א.

לשבת יצרה. כתב רי"צ"ס [צחוד"ה לא] נקט לשבת יצרה משום דשייך גם צלד עצדות, פי' דס"ל לרי"צ"ס שאין ראוי לכופ' הרצ משום ד' חירות שאינו שלו כשם שאין כופין שום אדם לעזור לחצירו לקיים מ"ע, אך ד' עצדות הוא שלו כגופו או כצבמתו ועל זה כופין, וזה מוכיח ככה גדול מהירושלמי דאל"ה מנ"ל להוכיח ממשנתנו דאין עצדים נושאים נשים צמועד משום צטול פ"ו או צטול שבת, דלמא משנתנו משום ד' חירות אבל עצד גמור לא מיפקד לא ע"ז ולא ע"ז, אע"כ מוכח מהירושלמי דכל הכפי' דמשנתנו משום ד' עצדות הוא, וזהו ראי' צרורה שאין עלי' תשובה.

אך צמה שצבור הרי"צ"ס דהירושלמי ס"ל עצד לא מיפקד אפי' מדצעי' אי נושאים נשים צמועד ש"מ פשיטא לבעל האיצטעי' דלא מיפקד אפי'ו, והפשטן דמייחתי ממשנתנו לא פליג אהא אלא מחדש לי' דגבי משום פ"ו הי' מותר לישא

ע"א, ומובא בתוס' לעיל ל"ו ע"א ד"ה בזמן. קצט) דמותר להשיא יתומות בדמי ס"ת, דמדקאמר הגמ' הטעם דלשבת יצרה ולא נקט פרו ורבו, משום דפ"ו לא שייך באשה משא"כ לשבת יצרה.

ה) עיין לעיל ע"א סוד"ה ושוב, ע"ב ד"ה שנאמר. רא) חמש שיטות, ע' י"ט ד"ה לא תהו.

קצה) חמש שיטות, ע' י"ח ד"ה שכבר. — וכ"כ בחי' חולין ע"ה ע"ב ד"ה ומבואר.

קצו) עיין לעיל ע"א ד"ה ושוב.

קצז) ע"ע לעיל ע"א ד"ה והנה המהרש"א, ולקמן ד"ה תו הקשו תוס'.

קצה) כן איתא לקמן ס"ה ע"א, קידושין ס"ט ע"א, ערכין כ"ט נתם סופר <על השי"ס -> גיטין ב' / סופר, משה בן שמואל (עמוד 93) (26077)

מ"מ משום שבת אסור, על זה פליג תוס' דחגיגה [ב' ע"ג ד"ה לא] נכי דאמת הוא ההוכחה דמירושלמי מוכח דמתני' משום ד' עבדות ולא משום ד' חירות, עכ"פ נהי בעל האיבעי' היה מסופק אי עבד מיפקד אפ"ו, מ"מ הפשטן פשיע לי' דמיפקד, וכחז שס דסברא הוא בן קודם מ"ת נלטו כל האומות בפ"ו ונהי בשעת מ"ת פקע מינייהו, היינו מגויים גמורים אבל מעבדים לא פקע, נהי דלא נכנסו לחיוב חדש מה שלא נכנסו לה הנשים, אבל פ"ו שהיו חייבים מכבר לא פקע מינייהו בשעת מ"ת, בן פי' אלי' זוטא סי' קג"ג ועורי אבן באבני מילואים דחגיגה [ב' ע"ג] וס' מים חיים, והוא פשוט. תו כתבו שס תוס' דבפי' הכע"י [ס"ג ע"א] לא קאמר אלא דלית לי' חיים, פי' ודאי בשעת עבדות ילא ידי פ"ו אך לכשיסתחרר אין הבנים האלו מתייחסים אחריו, משא"כ גר, וסיים הריב"ם כיון דלא מיפקדי אפ"ו שמא גם לאחר שהסתחרר לא תקיים, נראה כוונתם דאמנות עשה דפ"ו המפורשת בחורה מכין עד שתלא נפשו [בכתובות פ"ו סע"א], משא"כ שבת דדברי קבלה אע"פ שהוא מלוב רב.

בופין את רבו ועושה אותו בן חורין. בתוס' [ד"ה כופין] הקשו וכי אומרים לאדם הטעם כדי שיזכה חצירך, והרשב"א בחי' למס' שבת [ד' ע"א] גבי הדציק פת בתנור תירן דחלני עבד לא שייך לעולם זהם תעבודו משום ד' חירות שבו. ומקשים עליו א"כ מה מקשה הש"ס לעיל ל"ח ע"ג אצוי משפחה חלי' ז"ח שכפו את רבה, דלמא שאני התם שכבר היתה חלי' ז"ח ולא שייך לעולם זהם תעבודו. ולפע"ד ליישב בשבזין עטס הרשב"א דלא שייך לעולם זהם תעבודו בח"ע וחליו בן חורין הוא משום דאמרין צפרק איזבו נשך דף ע"ג ע"ג רב סעורס אחור דרצא כו', והעולה מסוגיא דהתם דאסור להשתעבד בישראל דכתיב [ויקרא כ"ה מ"ו] ובאחיכס בני ישראל לא תרדה צו צפרק, אך אם חלו נובג כשורה מותר להשתעבד צו, והנה האי עבד שחלו ישראל גמור, אסור להשתעבד צו עבדות עבד מפני חלו שהוא ישראל גמור, ומוטב ידחה עשה דלעולם זהם תעבודו בשבז ואל תעשה משיעבוד באחיכו שהוא קום ועשה, כנ"ל כונת הרשב"א ז"ל דבחי"ע לא שייך לעולם זהם תעבודו מטעם הנ"ל, והנה כל זה אם נובג כשורה, אבל אם לא הי' נובג כשורה הרי אפי' בישראל גמור מותר להשתעבד צכה"ג, א"כ ממילא חוזר ונייעור עשה דלעולם זהם תעבודו ואסור לשחררו, והא"ש דהא לעיל מיירי בשפחה חלי' ז"ח דעבדי צה אינשי איסורא וה"ל אינה נובגת כשורה דמותר להשתעבד צה ואסור לשחררה ושפיר הקשה הש"ס וק"ל רב). אמנם בעיקר קושית התוס' דוכי אומרים לאדם הטעם כדי שיזכה חצירך, יש לעיין לפמ"ש הרשב"א צס הרמב"ן לעיל [ל"ח ע"א ד"ה המפקיר], דעיקר הטעם משום לא

תחנם דאסור ליתן להם מתנת חנם, והכא הרי כותב לו שטר על דמיו נמלא שאינו נותן לו מתנת חנם ואינו עובר אלעולם צהם תעבודו כלל. גם לפי הס"ד דש"ס דלרצה מוקי מתני' צכסך ודברי הכל, א"כ פשע הרב צמה שקיבל הכסף ושחרר חליו וצכה"ג אמרינן הטעם כדי שיזכה חצירך כמ"ש תוס' צשבת גבי הדציק פת ע"ש ולק"מ.א

בופין את רבו. הקשו תוס' [ד"ה לישא] ליתי עשה דפ"ו ולידחי ל"ת דלא יהיה קדש. מדלא כתבו דלא תהי קדשה, ש"מ דפשיעא לכו דצת חורין לא ישא, דלא תעבור היא על לא תהיה קדשה משום מלותו של זה, אך ד' חירות שלו יעבור על לא יהי קדש וישא שפחה, והשתא ס"ד שפחה לא מיפקדא להנשא לכשר, ואל תתמה שהרי אפי' בישראלית גמורה אי לאו דרשה לא יקחו [ויקרא כ"א ז', עיין יצמות פ"ד ע"ג] לא הי' גרושה ואלמנה מוזכרת מלהנשא לכהן. וכן משמע בתוס' פסחים פ"ח ע"א [ד"ה לישא] דאשפחה קאי. ול"ל אע"ג דלד חירות חלו מועיל דלא מקיים פ"ו צולדות משפחה, מ"מ ס"ל להתוס' כמ"ש לעיל [ד"ה לשבת] דאלד חירות לא קפדינן רק אלד עבדות, ועבד יולא ידי פ"ו ושבת אם ישא שפחה, ואפ"כ הקשו דעשה דפ"ו דלד עבדות ידחה לאו דלא יהיה קדש דלד חירות, וכבר הסביר זה צעורי אבן דחגיגה [ב' ע"ג] דהכי מלינו בצחים ל"ז ע"ג דפריך ליתי עשה דאכילת כשירים ולידחי לאו דאכילת פסולין כיון דנבלעו זה צזה, וה"ג דכוותי'.

ובמ"ש תוס' לענין פ"ו חנוס הוא, ר"ל אבל לענין שבת לא מועיל מה שהוא חנוס ורחמנא פטרי', דמ"מ רחמנא חס על יישוב העולם דלשבת ילר. ותי' תוס' אפשר לקיים שיהיה ע"י כפי'. ודצריהס לע"ג הא על הכפי' גופא חנו דנין הא עובר על עשה דלעולם זהם תעבודו, ומחרלין שאני פ"ו ושבת דמלוב רבה, וא"כ השתא דחינו מלוב רבה דאפשר לקיים ע"י שפחה דלתי עשה ודחי ל"ת וממילא אסור לכופו ואיך כתב תוס' אפשר ע"י כפי', והוא כעין קושית מהרש"א אבל חמירא טפי. ועל ד' דוחק חני אומר, כיון שאם ירצה הרב להסתפק צשטר על חלי דמיו כמו שקיבל כסף שוב ממש, אז לא היה שום איסור משום לעולם זהם תעבודו כיון שקיבל מחירו והרי הוא כמוכרו לו, וכל עצמם חנו צריכין לכופו הואיל ואינו רוצה לקבל השטר צמחיר ממש, והואיל וכל העצרת עשה דלעולם זהם תעבודו צרלון הרב תליא, אין עשה זו כדאי לדחות שום דבר, עיין כעין זה צכתובות מ' ע"א ע"ש, ודוחק.

עוד תירלו תוס' דצעידנא דמיעקרא ללאו לא מקיים עשה דפ"ו. לא ס"ל לתוס' מ"ש נמקי' צפ' חלו מליאות [ל' ע"א] גבי כהן ואצידה צצית הקצרות, דזה מיקרי צעידנא, ועיין פסקי תוס' צצחים ל"ז ע"ג [סי' ס"ע] דכל עשה שא"א להתקיים זולת עקירת הללו לא צעי צעידנא, והיינו

זו עוד בב' אופנים.

חדושי מרן

בראשית

רי"ז הלוי

ח

מפורש בסוגרין דף ק"י כל החולק על מלכות בית דוד ראוי להכישו נחש כתיב הכא ויזבח אדוניהו וגו' עם אבן הזולת וכתיב החם עם חמת זותלי עפר ע"כ, הרי מפורש דמחלוקתו של אדוניהו היתה מחלוקת על עיקר מלכות בית דוד, והיינו כמש"כ.

מחלוקת רק נגד שלמה בלבד, אלא גם נגד דוד בעלמו, אם תחזיק מלכות בית דוד אם לא, אשר באה לו ע"ז הכעטה מדי וכתותי מפניו לריו וגו', וזהו שהזכיר כאן אשר פדה את נפשי מכל לרה וגו', דבכה זו הכעטה ימליך את שלמה היום למלך, ולא תחזיק ענת אדוניה'. שוב הראו לי הדבר

תולדות

ותאמר אם כן למה זה אנכי.

בני דלא מעלו. ולפי"ז באשה שאינה מחברת על פו"ר הדין עם חזקי דאין שוב לעסוק בפרי" ורבי כל שיודעת צרוה"ק דנפקי מינה בני דלא מעלי אף אם חלד גם לדיקים כמו בחזקי. והנה בפירש"י שם מביא מהמדרש דהרליגה היתה דכשהיתה עוברת על פתח ע"ז עשו מפרכס לנחת, וזהו שאמרה אם כן למה זה אנכי, הרי אנכי לא נאעויתי על פו"ר ולמה לי כל העורח והעמל הזה להוליד בן רשע עובד ע"ז, וכמו בחזקי שרלה למנוע מזה, וזהו שרלה לומר צמלת אנכי, דעל ינחק ל"ק כלום דהוא מוזר על פו"ר, אבל אלה ל"ש הטעם דמאי דמפקדת וכו', ואין שוב לפני כל העסק, וכש"ג.

י"ל עפ"מ דאיתא בצרכות דף י' דחזקי לא עסק בפו"ר משום דחזא צרוה"ק דנפקי מינה בני דלא מעלו וישעי אמר לו צבדי כצעי דרחמנא למה לך מאי דמפקדת איצעי לך למעבד עי"ש, הרי דאע"ג דינאו מחזקי גם לדיקים כמו יאשיבו ולדקי חרובבל ועוד, מ"מ כיון דחזא צרוה"ק שינאו ממנו גם רשעים כמו מנשה ואמון לא רלה לעסוק בפו"ר, ורק ישעי אמר לו דמאי דמפקדת איצעי לך למעבד דלא ניתנה הרשות להבעל ממנות עשה צביל איזה טעם שיהי, אבל בלאו הכי טעמא דמאי דמפקדת איצעי לך למעבד, שהוא מוזר ומנוה ע"ז, לדקו דברי חזקי דמוטב שלא לעסוק בפו"ר משינאו

וישאלו אנשי המקום לאשתו וגו'.

או על עסקי אשתו, כדאיתא צמכות דף ע' יעו"ש, ורק אנשי המקום מעלמם שאלו ואמר להם אחותי היא.

פי' שאבימלך בעלמו כבר לא שאל הפעם על רבקה מי היא, כי כבר למד ממעשה דאברהם שאמר לו הקצ"ה אכסנאי שצא לעיר על עסקי אכילה ושתי שואלין אותו

כו פְּרִשְׁת פְּרִשְׁת דְּרוּשׁ רֵאשׁוֹן דְּרָכִים

לה דגרות לא מהני לומר דקטן שנולד דמי אלא לאחר שנתנה תורה ואנו מצוים לקימה, אם כן המתגבר בקטן שנולד דמי; אבל קדם מתן תורה, דמה שהיו מקימים התורה היתה מצוה ומצוה ועושה, לא חשיב כשנתגברו להחשיבם בקטן שנולד. והכריח זה הרב ממה שלא רצה יעקב אבינו לברך, דאי חשיב גרות מה שנתגברו קדם מתן תורה – הא אין בייעקב עון אשר חטא בפה שנשא שתי אחיות. אם כן הדרא קשין לדוכתה, דלמה לא דחה הרא"ם סברא זו, דמה שנשא יעקב שתי אחיות הוא משום דגירן וקימא לן דגר שנתגבר בקטן שנולד דמי, משום דגרות לא מהני פי אם להחמיר, לא להקל ממה שהיו מצוים מדין בני נח, מאחר דהרב סבור דשתי אחיות אסירי לבני נח.

הו אמת דבשני מקומות שהביא הרא"ם אגדה הלזו דערבוי פסחים, לא הביא הך סיומא דקאמר שעתידה תורה לאסרון, אלא בקצור שלא רצה לברך לפי שנשא שתי אחיות. ואפשר דהך אגדה סבירא לה פחכמים, דסבירא להו דאף אסור דשתי אחיות נוהג בבני נח. ולפי זה אפשר לצדד ולומר, שפונת הרא"ם באמרו וליכא למימר שגירן וכו', הוא משום דגרות לא מהני להקל, והכריח זה ממה שלא רצה יעקב לברך לפי שנשא שתי אחיות.

ובזה נבאר קצת פסוקים דישעיה (כט, כג-כד): "לכן כה אמר יי אל בית יעקב אשר פדה את אברהם, לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו. כי בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי, והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו". עד כאן. ויש לדקדק בפסוקים אלו טובא. חדא בפה שאמר 'לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו', דמהיכא תיתי דבשביל שאמר 'יעקב אשר פדה את אברהם' יבוש יעקב ופניו יחורו, עד שהצריך לומר 'לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו'. ועוד, בפה שפסיים 'פי בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו' וגומר, דנהי דהשבטים הם גדולים בחכמה ובמנין, מפל מקום פשיטא דגדלת יעקב היא למעלה מהם, ורבותינו ו"ל (נ"י פרט"ט ע"ו סימן ב) קראוהו ליעקב בחור שבאבות, ואם כן איך אמר שלא יבוש יעקב בשביל ראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו? ועוד יש לדקדק בפה שפסיים 'והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו', מה היא הפונה?

ונראה דזה יוכן עם מה שפכתבנו לעיל בשם מהר"ש יפה, שהקשה למאן דאמר דכל העריות האסורות לישראל אסורות לבני נח היכי נסב יעקב שתי אחיות? ותרו, דאחר שנמול אברהם נבדל הוא ותרעו מבין שאר בני נח, וכשנשא יעקב שתי אחיות וגירן לית בהו אסור קרבה, דהווי להו כגר שנתגבר דמדין תורה לית בהו אסור קרבה ונושא אפלו אחותו. עד כאן. וכבר כתבתי לעיל דתרוץ זה מועיל אי אמרינן דיצאו

תקבד

בראשית כו כז תולדות

אונקלוס

חמישי ל ויעש להם משתה ויאכלו
 וישתו: לא וישכימו בבקר
 וישבעו איש לאחיו וישלחם
 יצחק וילכו מאתו בשלום:
 לז ויהי | ביום ההוא ויבאו
 עבדי יצחק ויגדו לו על-אדות
 הבאר אשר חפרו ויאמרו לו
 מצאנו מים: לז ויקרא אתה
 שבעה על-פני שם-העיר באר
 שבע עד היום הזה: ס לז ויהי
 עשו בן-ארבעים שנה ויקח אשה
 את-יהודית בת-בארי החתי
 ואת-בשמת בת-אילן החתי: לה ותהיין מרת
 רוח ליצחק ולרבקה: ס כז א ויהי כיוון

כדיבא דיי: ל ועבד להון
 משתה ואכלו ושתו:
 לא ואקדימו בצפרא
 וקיימו גבר לאחיה
 ושלחנן יצחק ואילו
 מלכותיה בשלום: לז ותה
 ביומא ההוא ואתו עבדי
 יצחק וחיאו ליה על עיסק
 בירא די חפרו ואמרו ליה
 אשכחנא מים: לז וקרא
 יתה שבעה על פני שמא
 דקרתא בארא דשבע
 (גיא באר שבע) עד יומא
 תדין: לז ותה עשו בר
 ארבעין שנין וגסיב אתתא
 ית יהודית בת בארי
 חתאה וית בשמת בת
 אילן חתאה: לה ותואה
 מסרבן ומרגון על מימר
 יצחק ולרבקה: א ותה פד

תולדות אחרן ויהי כו יומא כז: מגלה סו. כח.

שפתי חכמים

כאפי נפשה היא, והכי פירושו שהוא נחית טעם אשלמצלה, למה
 אנו מבקשים ממך כן, לפי שעתה ראינו שברוך ה' אתה: ז דאס
 הוא לשון מרירה אין נופל בו תייו הדביקות כיון ששרשו מרה,
 אבל לשון מבורים שרשו מרה, ובאה תייו הדביקות חתה היא למיד
 הפעל, ופירושו כל אחת ואחת הייתה ממרת הרצון, אבל לשון מרירות
 אין נופל על הרצון וקיל: ז ונראה לי דרשיי דייק מרכיב יצחק

רש"י
 (ס"א עמה) עשה לנו כמו כן: (לג) שבעה. ע"ש
 הנצמ: (לד) בן ארבעים שנה. עשו היה נמשל
 לחזיר שנא' יכרסמנה חזיר מעור * הסור הזה כשהוא
 שוכב פושט טלפיו לומר ראו שאני טהור כך אלו גחלים
 וחומסים ומרחים ענמם כשרים. כל מ' שנה היה עשו
 לד נשים ממחם יד בעליהן ומענה אותם כשהיה בן מ' אמר אזח בן מ' שנה נשא אשה אף אני כן: (לה) מורת
 רוח. לשון המרמס רוח כמו ממרים הייתם ** ז כל מעשיהן היו להכעיס ולעצנון: ז יצחק ולרבקה. שהיו מ
 עובדות עבודת אלילים (כ"ה):

** חללים 9 ** דבריהם ז

מנחת שי
 (לה) ויאצין, והיא כשוא לבדו ובלא מאריך בתייו:

יִצְחָק וַתְּכַהֵינּוּ עֵינָיו מֵרְאֵת וַיִּקְרָא
אֶת־עֵשׂוֹ בְּנֵוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו
בְּנֵי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֲנֵנִי: ב וַיֹּאמֶר
הִנֵּה־נָא זָקְנָתִי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם
מוֹתִי: ג וְעַתָּה שְׂאֵ־נָא כְּלִיךְ תְּלִיךְ
וְקִשְׁתְּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִי

סיב יִצְחָק וְכַהֵי עֵינָוְהִי
מִלְמַחְזֵי וְקָרָא יֵת עֵשׂוֹ
בְּרִיָּה רַבָּא וַאֲמַר לִיה בְּרִי
וַאֲמַר לִיה הָא אָנָּא:
ב וַאֲמַר הָא כָּעַן סִיבִית
לִית אָנָּא יָדַע יוֹמָא
דְּאִימוֹת: ג וְכָעַן סַב פְּעֵן
וַיִּנְדַּסְתְּךָ וְקִשְׁתְּךָ וּפּוּק
לְחַקְלָא וְצוּד לִי צִידָא:

תולדות אהרן ותכהיין ב"ק צג.

רש"י

(א) ותכהיין. בעשן ג של אלו (שהיו מעשנות ומקטירות לעבודת זרה). ד"ל כשנעקד ע"ג המזבח והיה אצו רוצה לשחטו צאומה שעה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו זוכים וירדו דמעוטיהם ונפלו על עיניו לפיכך כהו עיניו. ד"ל כדי שיטול יעקב את הנרכות: (ב) לא ידעתי יום מותי. א"ר יהושע בן קרחה אס מגיע אדם לפרק אבותיו ידאג חמש שנים לפניו וחמש שנים לאחר כן ויחמק היה בן קכ"ג (כי יעקב בן ס"ג כשנחנך דוק ברש"י סוף הסדר) אמר שמא לפרק אמי אני מגיע והיא מתה צת קכ"ז. והריני בן ה' שנים סמוך לפרקה לפיכך לא ידעתי יום מותי שמא לפרק אמי שמא לפרק אצא: (ג) תליך. מרנך שדרך למלומה: שא נא. לשון השחזה כלומה ששנינו * אין משחזין את הסכין אבל משחזין את הסכין ע ולא מן

שפתי חכמים

קודם רבקה, לומר דליצחק היה הצער יותר גדול, לפי שלא היה רגיל כל ימיו בעבודת אלילים, אבל רבקה היתה רגילה באביה ובאחיה שהיו עובדי אלילים: ג כמשמעו שעשן קשה לעינים, אבל רבקה היתה רגילה בו כדפרישית. (מהרש"ל), ונ"ל דצריך רש"י לגי טעמים אלו, דבתחילה מפרש משום עשן והוא מכח סמיכות, ואחר כך קשה ליה ואיך הביא הקב"ה תקלה לידו, אלא מפני הברכה לא מנעו הקב"ה מן הסיבה, וקשה סוף סוף מאחר שהיה העשן למה רבקה אינה נסמת, לזה פירש שכבר כהו עיניו כמקצת ע"י העקידה ובא זה ואיבר את הכל: ס פירש שלא יהיה בסכין פגומה, כתב הרא"ם וא"ת נהי דעשו הוי מהימן לו ליצחק דבחזקת כשר היה בעיניו, סוף סוף כיון דהוה שחיט ליה לעוף בהדי דפרח, נחוש דילמא עביד ליה חלדה, ותיריך כמו שתייצו בגמרא חולין (דף ל:.) (נמ"י), ואין צורך לאריכת הרא"ם דהא יצחק לא ביקש שיביא לו עופות אלא חיות, וכדפריש"י בסמוך (פ"ז ד"ה כאשר) כי טעם הגדי כטעם הצבי, ועוד וכו', ואע"ג דקרא הזכיר גם קשתך דמשמע קצת לירות עופות, מכל מקום איכא למימר דקשת קאי על החיה ר"ל שירה בחיה במקום שאינו עושה טריפה כדי שלא תוכל לברוח ואח"כ ישחטנה בחרב: ע דאם לא כן לי למה לי, הא כתיב (פ"ד)

משיאה על גבי חרמיה חדד סכינך ושמוט יפה ס שלא * ביצה כח

אבן עזרא

(ב) הגה נא. כמו עמה:
(ג) כליך. יתכן היות שס כלל. והפרט תליך וקשתיך. ומליך האשפה המלויה ששם המלים. או מליך כמו מרצ ומסר וא"ו מן מליך. כלדס שח אנוש:

רמב"ן

שם עבדי יצחק באר, כי החלו לחפור אותו, ובא אבימלך אליו בימים ההם, וביום הברית בלכתם ממנו בשרוהו כי מצאו מים:
וקרוב לי שהוא הבאר שכרה אברהם ונתן לו שבע

רשב"ם

עושה דברו לנקיבה. וכשהוא לבוק יאמר עושה. כן יאמר מן המורה לשון ממרה מן ימרה את פיך יאמר מורה לנקבה וכשהוא לבוק יאמר מורת רוח קונטרס דיאג"ץ אבל לב יודע מרת נפשו חטף קמץ לפי שהוא שם דבר לשון מרות אבל זה מלאפוס הוא לשון פועל מגור' כי מרה מריתי מחטופי למ"ד הפעל:
(א) ותכהיין עיניו. מן הזקנה כמו שמצינו בספר שמואל ועיניו החלו כהות: (ב) הגה נא. אני מבקש ממך בשביל שזקנתי ואני רוצה לתת לך הברכות אשר בידי לחלוק לך בחיי כמו דכתיב אצל אברהם בירושת הארץ: (ג) שא נא כליך. כופל נא שני בכאן כמו שפירשתי אצל הגה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את: תליך. אשפתו שתלויים בה החצים: תליך. מגורת ושר האופים תלה. וכן שביך בן אבינועם מגורת שבה ענה:

דעת זקנים

(א) ותכהיין עיניו מראות. משום שאהב עשו כי ליד צפיו וכתוב כי השמד יעור. ד"ל כדי שיבא יעקב ויטול את הנרכות ולהא דפרש"י שכהו עיניו מעשן ע"ז קשה קצת למה לא כהו ג"כ עיני רבקה. ואומר המדרש משל למקיס כלי עלס נכלי חרש הכלי חרש משחנר אצל מקיס כלי עלס לכלי עלס אין משחנר זה מזה כן יחמק נצאל מן האדמה לכך הזיקו לו מעשה כלומי שנצאלו מן הנלע אצל רבקה שנצאלת מן העלס כמו כן לא הזיקו לה מעשה כלומיה: ויקרא א"ל עשו בנו הגדול. מכאן שמחזיפין לרשעים נשעמן. דבר אחר לפי

מְפָלל בְּנֵי נֹחַ לְגַמְרֵי – חֲשִׁיבֵי רַחֵל וְלֵאָה כְּגַר שְׁנֹתָגִיר דְּלִית בְּהוּ קַרְבָּה, אִךְ אִם לֹא יֵצְאוּ מְפָלל בְּנֵי נֹחַ לְגַמְרֵי לְהַקְלֵם עֲלֵיהֶם – פְּשִׁיטָא דְלֹא הִתְרוּ לוֹ רַחֵל וְלֵאָה, בִּינּוֹן דְּלִבְנֵי נֹחַ חֲשִׁיבֵי עֲרִיּוֹת. וְאִם בֶּן יֵשׁ לְחַקֵּר לְמֵאֵן דְּאָמַר דְּלֹא יֵצְאוּ מְפָלל בְּנֵי נֹחַ לְהַקְלֵם, לְמֵאֵן דְּיִלְף כָּל הָעֲרִיּוֹת בְּבְנֵי נֹחַ הֵיכִי נִסְבַּי יַעֲקֹב שְׁתֵּי אַחֲיוֹת? לְזַה צְרִיף לֹמַר הַתְרוּץ הָאֲחֵר שְׁתַּרְץ שֵׁם מְהַר"ש יְפֵה, דְּיַעֲקֹב עַל פִּי הַדְּבֹר נִסְבִּינְהוּ. וְכֵן כְּתֹב הַר"ש יְפֵה בְּפְרֻשֵׁת וַיֵּצֵא יַעֲקֹב (פְּרָשָׁה ע סִימָן יג) אֲהֵיָא דְאֲמַרִּינָן דְּאָמַר לֵה יַעֲקֹב: מָה אַתָּה סְבוּר, מִמּוֹן אַתִּית בְּעֵי מִינְר? לֹא אַתִּית אֲלֵא בְּגִין תְּרַתִּין טְלִיָתָא. עַד כָּאֵן. וְכְתֹב שֵׁם הַרְב: וְאִין לְהַקְשׁוֹת אִיךְ בְּקֵשׁ מַעְצָמוֹ לִשְׂאָ שְׁתֵּי אַחֲיוֹת, דְּעַל פִּי הַדְּבֹר נִשְׁאַן. עַד כָּאֵן. וְכֵן כְּתֹב בְּפְרֻשֵׁת בְּרֵאשִׁית (פְּרָשָׁה יא סִימָן ט) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: וְלִי אֲפֹשֶׁר לֹמַר, דְּיַעֲקֹב עַל פִּי הַדְּבֹר נִשְׁאַן לְצַרְף קִיּוֹם שְׁנַיִם עֶשֶׂר שְׁבָטִים. עַד כָּאֵן.

הַפָּלל הָעוֹלָה מִמָּה שְׁכַתְּבוּנוּ, דְּלְמֵאֵן דְּאָמַר דְּיִשְׂרָאֵל יֵצְאוּ מְפָלל בְּנֵי נֹחַ לְגַמְרֵי קֳדָם מַתָּן תּוֹרָה, הַתְרוּץ לְיַעֲקֹב אִיךְ נִשְׂאָ שְׁתֵּי אַחֲיוֹת הוּא מְשׁוּם דְּגִירָן וְגַר שְׁנֹתָגִיר בְּקֵטָן שְׁנוּלֵד דְּמִי; וְלְמֵאֵן דְּאָמַר דְּלֹא יֵצְאוּ מְפָלל בְּנֵי נֹחַ לְגַמְרֵי, הַתְרוּץ לְיַעֲקֹב אִיךְ נִשְׂאָ שְׁתֵּי אַחֲיוֹת הוּא דְּעַל פִּי הַדְּבֹר נִשְׁאַן. וְהַחֲלוּק שֵׁישׁ בֵּין שְׁנֵי הַתְרוּצִים הַלְלוּ הוּא, דְּאִי אֲמַרִּינָן דְּיֵצְאוּ מְפָלל בְּנֵי נֹחַ לְגַמְרֵי וְהַטְעַם שְׁנִשְׂאָ שְׁתֵּי אַחֲיוֹת הוּא מְשׁוּם דְּגִירָן, הוּא תְרוּץ פְּשוּט לְכָל בְּאֵי עוֹלָם; כְּפִישְׂאָלוֹ אִיךְ נִשְׂאָ יַעֲקֹב שְׁתֵּי אַחֲיוֹת – הַתְרוּץ הוּא מְבָאָר, שְׁכַבְר יוֹדְעִים הַכֹּל שְׁהַאֲבוֹת לֹא הָיוּ לוֹקְחִים נְשִׁים בְּגִיּוֹתָן, וּפְשִׁיטָא שְׁגִירָן יַעֲקֹב, וְגַר שְׁנֹתָגִיר בְּקֵטָן שְׁנוּלֵד דְּמִי. אִךְ אִי אֲמַרִּינָן שְׂלֵא יֵצְאוּ קֳדָם מַתָּן תּוֹרָה מְפָלל בְּנֵי נֹחַ לְגַמְרֵי, וּמָה שְׁנִשְׂאָ יַעֲקֹב שְׁתֵּי אַחֲיוֹת הִזָּה עַל פִּי הַדְּבֹר – הִנֵּה תְרוּץ זֶה הוּא נְעֵלָם, דְּלֹא יָדְעוּ אֲלֵא הַשֵּׁם שְׁהוּא הַמְצִיָּה, וְכָל בְּאֵי עוֹלָם לְפִי פְּשוּטָן שְׁל דְּבָרִים יִקְשֶׁה בְּעֵינֵיהֶם אִיךְ נִשְׂאָ יַעֲקֹב שְׁתֵּי אַחֲיוֹת.

וְהִנֵּה הַמְבַחֵן לִידַע אִם יֵצְאוּ יִשְׂרָאֵל מְפָלל בְּנֵי נֹחַ לְגַמְרֵי אוֹ לֹא הוּא הַצְּלָתוֹ שְׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ מֵאוּר כַּשְׂדִּים. שְׁהֵרִי בְּנֵי נֹחַ אֵינָם מְזַהְרִים עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם, וְכַדְאִיתָא בְּגַמְרָא (מְהַרְזֵין עַד ע"ג – ע"ה ע"ה). וְקִימָא לָן (רַמְז"ס יְסוּדֵי הַמּוֹרֵה פ"ה ה"ד), דְּכָל מִי שְׁנִשְׂאָ מִי בּוֹ יַעֲבֹר וְאֵל יִהְרַג, אִם נִהְרַג – תְּרִי זֶה חוֹבֵל בְּעַצְמוֹ וְעוֹבֵר עַל מָה שְׁכַתּוֹב (בְּרַשִׁים ט, ה): "וְאִךְ אֶת דְּמָכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֲדַרְשׁ". וְאִם אַבְרָהָם אָבִינוּ נִצּוֹל בְּשָׁבִיל זְכוּתוֹ, עַל כְּרַחֲמֵי לֹמַר דְּיֵצְאוּ מְפָלל בְּנֵי נֹחַ לְגַמְרֵי אֲפִלוּ לְהַקְלֵם, וּמְשׁוּם הֵכִי מְסַר עַצְמוֹ עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם כְּדִין יִשְׂרָאֵל שְׁמֹזְהַר עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם, וְהַשֵּׁם הַצִּילוֹ כְּדָרְךְ שְׁמִצִּיל לְכָל הַצְּדִיקִים הַמוֹסְרִים עַצְמָן עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם, וּכְמוֹ שְׁעָשָׂה לְחַנּוּנְיָה מִיִּשְׂרָאֵל וְעוֹרְיָה. אִךְ אִם נֹאמַר שְׂלֵא נִצּוֹל אַבְרָהָם בְּשָׁבִילוֹ כִּי אִם בְּשָׁבִיל יַעֲקֹב, וְכַדְאִיתָא בְּבְרָאשִׁית רַבָּה (פְּרָשָׁה טג סִימָן ז): רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק אָמַר: אַבְרָהָם לֹא נִצּוֹל מְכַבְּשֵׁן הָאֵשׁ אֲלֵא

בזכותו של יעקב וכו'. הָדָא הוּא דְכָתִיב: "לִכֵּן כֹּה אָמַר יי אֵל בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם" – יַעֲקֹב פָּדָה אֶת אַבְרָהָם. לְפִי זֶה עַל כְּרַחֲמֵי לִוְמֵר שְׁלֵא יֵצְאוּ מִכְּלָל בְּנֵי נַח לְגַמְרֵי כִּי אִם לְהַחְמִיר, וְאִם כֵּן אַבְרָהָם עָשָׂה שְׁלֵא בְּדִין בְּמָה שְׁמַסֵּר עֲצָמוֹ לְכַבְּשׁוֹן הָאֵשׁ, דְּהָא בְּנֵי נַח אֵינָן מְצֻוּיִן עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם, מִשּׁוּם הֵכִי לֹא נִצּוּל בְּשִׁבְלֵוֹ אֱלֹא בְּשִׁבְלֵי יַעֲקֹב.

עוד נקדים מה שֶׁאִמְרוּ בְּגַמְרָא בְּקְדוּשֵׁינ (ע"ט א'): כָּל הַנוֹשֵׂא אִשָּׁה שְׁאִינָה הוֹגֵנַת לוֹ – הַנִּזְוֵן לָהּ בְּנִים שְׁאִינָן מְהַגְנִים; שְׁנֵאמַר (הוֹטַע ה' ז'): "בִּינֵי בְּגָדֵי כִּי בְנִים זָרִים יִלְדוּ". וְאִמְרִינָן בְּמִדְרָשׁ, הֵבִיאוּ הַרְאֵנָח פְּרִשְׁת מִסְעֵי: כָּל הַנוֹשֵׂא אִשָּׁה הַגּוֹנָה – הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹצִיא מֵהֶם בְּעֲלֵי הוֹרָאָה, שְׁנֵאמַר (מַהֲלִים סט, ז'): "אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בֵּיתָה מוֹצִיא אֲסִירִים בְּכוֹשְׁרוֹת"; וְאֵין יְחִיד אֱלֹא לְשׁוֹן גְּדֻלָּה, שְׁנֵאמַר (נִרְאֵשִׁים טו, י'): "כְּמַעֲט שָׁכַב אַחַד הָעָם", וְאִמְרַר (דְּה"א י"ו, כ"א): "וּמִי כַעֲמָךְ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אַחַד". עַד כָּאֵן. לְמַדְנֵוּ מִכָּאֵן, שְׁהַמְבָחֵן לְרֵאוֹת אִם הָאִשָּׁה שְׁלֵקַח הִיא הוֹגֵנַת הֶם הַבְּנִים, שְׁאִם הֶם הַגּוֹנִים הִיא הוֹכְחָה שְׁהָאִשָּׁה הוֹגֵנַת לוֹ.

וְכֵן נְבוֹא לְבֵאוֹר הַפְּתוּכִים: "כֹּה אָמַר יי אֵל בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם". כְּלוֹמַר, יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם, דְּבְשִׁבְלֵי יַעֲקֹב נִצּוּל אַבְרָהָם מִכַּבְּשׁוֹן הָאֵשׁ. וְכִי תִימָא זֶו אֵלֶיהָ וְקוּץ בָּהּ, דְּנִהֵי דְזֵה הוּא שְׁבַח גְּדוּל לְיַעֲקֹב דְּבְשִׁבְלֵי זְכוּתוֹ נִצּוּל אַבְרָהָם, מִכָּל מְקוֹם מוֹכַח מְזָה, מְדִלָּא נִצּוּל אַבְרָהָם בְּשִׁבְלֵי עֲצָמוֹ, שְׁמַע מְנָה דְלֹא יֵצֵא מִכְּלָל בְּנֵי נַח לְגַמְרֵי. וְאִם כֵּן הִיָּה עוֹלָה עַל הַדְעַת שְׁיִבוּשׁ יַעֲקֹב מְזָה, שְׁהֵרִי אֵין לוֹ תְּשׁוּבָה נִצְחַת לְשׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ מִפְּנֵי מָה נָשָׂא שְׁתֵּי אַחִיוֹת. שְׁאִם יִשִּׁיב שְׁעַל פִּי הַדְּבִוֵּר נִשְׁאָן – זֶו הִיא תְּשׁוּבָה נְעֻלְמַת שְׁלֵא יָדַע בָּהּ שׁוּם אָדָם וְנִעְלָמָה מִעֵינֵי כָּל חַי בְּלַתִּי לְיֵי לְבָדוֹ. לְזֵה אָמַר: "לֹא עֲתָה יָבוּשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עֲתָה פְּנִיו יַחְרוּוֹ", לְפִי שְׁהַתְּשׁוּבָה שְׁיִשׁ לוֹ שְׁעַל פִּי הַדְּבִוֵּר נִשְׁאָן הִיא גַם כֵּן גְּלוּיָה וּמְפָרְסָמַת לְכָל, "כִּי בְּרֵאוֹתוֹ יִלְדִּיו מַעֲשֵׂה יְדֵי בְּקָרְבוֹ" – כְּלוֹ זֶרַע אֲמַת, מִטַּע יי לְהַתְּפָאֵר, עַל כְּרַחֲמֵי יוֹדוֹ דְעַל פִּי הַשֵּׁם נִשְׁאָן. דְּאִם אֵיתָא דְשְׁלֵא מִהֲדִין נִשְׁאָן – אֵיךְ נוֹלְדוֹ לוֹ בְּנִים כְּאֵלוֹ? וְאִם כֵּן עַל כְּרַחֲמֵי "יִקְדִּישׁוּ אֶת קְדוּשַׁת יַעֲקֹב וְאֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ", וְיִאמְרוּ: גְּזֵרַת מְלַךְ הִיא, וְאֵין לָנוּ עֶסֶק בְּנִסְתָּרוֹת.

וְזוֹ הִיָּתָה פְּנוֹת הַזְקָנִים בְּאִמְרָם לְבַעֲזוֹ (רוֹת ד, י"א): "יִתֵּן יי אֶת הָאִשָּׁה הַבָּאָה אֵל בֵּיתְךָ כְּרַחֲלֵי וּכְלָאָה" וְגוֹמַר, דְּמֵאֵי שְׁיִטְיָהוּ דְרַחֲלֵי וְלֵאָה בְּכָרְכָה הַלְזוֹ? וְהִנֵּה רַבּוּחֵינוּ ז"ל (רוֹת רַבָּה פַרְשָׁה ז סִימָן ו) אָמְרוּ, דְּטַעֲם הַגּוֹאֵל שְׁאִמְרַר (רוֹת ד, ו'): "לֹא אוּכַל לְגַאֵל פֶּן אֲשַׁחֲת אֶת נַחֲלַתִּי", שְׁאִמְרַר: חַס לִי לְטָלָה, אֵינִי מְעַרְב פְּסֻלַת בְּבָנֵי. וְלֹא הִיָּה יוֹדַע שְׁכָבֵר נַחֲחֵדְשָׁה תְּהַלְכָה מוֹאֲבֵי וְלֹא מוֹאֲבֵית. הֵרִי שְׁהַגּוֹאֵל הִיָּה סְבוּר שְׁרוֹת הִיָּתָה אֲסוּרָה